

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 22 | סימן קע"ח – סוף סימן קפ"ה | כסלו ה'תשפ"ד

סימן קע"ח

מתי כשישנה מקומו צריך לחזור ולברך

איתא בגמרא (פסחים ק"א): 'שינוי מקום צריך לברך'. ומבואר שם דהיינו דווקא כשישנה מקומו מבית לבית. ונחלקו רב ששת ורב חסדא האם דין שינוי מקום נאמר דווקא בדברים שאינם טעונים ברכה אחריהם במקומם (כגון פירות ומשקין) או גם בדברים הטעונים ברכה אחריהם במקומם (כגון פת). ובסימן זה יבוארו כל פרטי הדינים בזה.

היה אוכל בבית זה והלך לבית אחר, ולשית השו"ע שינוי המקום נחשב כהפסקת הסעודה, וצריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל (בפת צריך לברך דווקא במקומו הראשון, ובפירות יכול לברך במקום אחר), וברכה ראשונה על מה שבא לאכול, ודין זה הוא אפילו אם חזר מיד, ואפילו אם לא פסק מסעודתו כלל אלא שקראו חבירו לדבר עימו ויצא מביתו וחזר. ושיטת הרמ"א (ס"ב) דלא הוי אלא כהסח הדעת, ולכן א"צ לברך ברכה אחרונה על מה שאכל, אלא רק ברכה ראשונה על מה שבא לאכול.

מה נקרא שינוי מקום - שינוי מקום היינו שהולך באמצע אכילתו למקום אחר, והיינו לבית אחר, או שיצא מפתח ביתו, ואפי"ן חזר מיד, (ואפי"ן יצא רק לעשות צרכיו לקטנים. ס"ק כ"ו), ואפי"ן לא פסק מסעודתו כלל ולא יצא אלא לדיבור בעלמא.

ואם שינה מקומו בתוך החדר **מפינה לפינה** (אפילו אם לא רואים משם את מקומו הראשון, ואפילו בטרקלין גדול ושינה מקומו לגמרי לאכול בצידו השני של הטרקלין), או שדיבר עם חבירו בפתח הבית ולא יצא החוצה, לא חשיב שינוי מקום וא"צ לחזור ולברך. וע"ע בדין זה בסימן רע"ג ס"א מה שנתבאר לענין קידוש, וזה שייך גם לעניינינו.

ואם עבר **מחדר לחדר** או מבית לעליה דעת כמה פוסקים שאין זה נחשב שינוי מקום, ודעת הרבה פוסקים שגם זה נחשב שינוי מקום, וא"כ היה דעתו לזה בשעת הברכה, ולפי זה בפירות ומשקין, אם בא להמשיך לאכול בחדר אחר ואין רואה מקומו הראשון צריך לחזור ולברך, וכן דעת כמה אחרונים, אך הביאור הלכה כתב דדעת כמה ראשונים שבמחדר לחדר לא הוי שינוי מקום, ונכון לחוש לכתחילה שלא לעבור מחדר לחדר אלא"כ היה דעתו לזה מתחילה בשעת הברכה, ומ"מ הנהיג להקל בזה אין למחות בידו, ובדיעבד אין לחזור ולברך, אם רואה מקומו הראשון בוודאי יש להקל אף לכתחילה. אמנם אם הוא רואה מקומו הראשון או מקצת מקומו אפי"ן דרך חלון, לא הוי שינוי מקום, ומבית לבית אינו מועיל דעת, ומסתפקים האחרונים אם מהני רואה מקומו הראשון, ובדרך החיים כתב שזה מועיל רק אם היה דעתו לזה מתחילה.

הניח מקצת חברים - אין דין שינוי מקום אלא באוכל יחיד, אבל אם אוכל עם אחרים או עם בני ביתו פת או פירות או שהיו מסובים לשתות, ונשארו מקצתם או אפי"ן אחד, ולא דווקא זקן או חולה, יכולים אלו שיצאו לחזור למקומם ולאכול בלי לברך (אבל אם באים לאכול במקום אחר צריכים לברך), ואפי"ן היתה מסיבתם לאכול פירות או משקין, בין אם יצאו לקראת חתן וכלה, ובין אם יצאו לדבר הרשות, (ואם יצאו כולם אף לדבר מצוה צריך לברך).

ואם אכל במזרחה של תאנה ובה לאכול במערבה הוי שינוי מקום, אף אם אוכל פת או את פירות התאנה עצמה (אמנם להרמ"א שבדברים הטעונים ברכה במקומם אין דין שינוי מקום, אם נסבור כה"א ששבעת המינים טעונים ברכה במקומם, מירי בפירות שאינם משבעת המינים), כיון שהתאנה מפסקת ואינו רואה מקומו הראשון, אמנם אם התאנה מוקפת מחיצות אף שאין רואה מקומו הראשון א"צ לברך, ואם היה בדעתו בשעת הברכה לאכול במערבה, י"א דמהני בכל גוונא.

באיזה מאכלים יש דין שינוי מקום

דעת השו"ע שדין שינוי מקום נאמר בין בפת בין בפירות ומשקין. ובפת אם הפליג והסח דעתו צריך טילת ידים בברכה, ואם לא הסיח דעתו משמירת ידיו צ"ע אם יטול ידיו. (ואם שינה מקומו ואכל

פת במקום השני ולא בירך ברכת המזון במקום הראשון, יברך ברכת המזון רק במקום השני. ואם רצונו לחזור למקומו ולאכול עוד, בודאי יש לו לחזור למקומו ולברך שם, וזה עדיף יותר. (ט"ז).

דעת הרמ"א (ס"ב) שדווקא בפירות ומשקין (שאינן טעונים ברכה במקומם) יש דין שינוי מקום, אבל אם אכל פת כזית (דפחות מכזית דינו כפירות ולכתחילה לא יעבור אפי"ן מחדר לחדר עד שייאכל כזית) אין בה דין שינוי מקום, ויכול לסיים סעודתו במקום אחר בלי לברך, ואם אכל גם שם פת מברך שם ברכת המזון. ואם אכל פת יכול לשתות במקום אחר מים, וכן אין כבר בירך הגפן במקומו הראשון, דהוי כעומד באמצע הסעודה, (אמנם אם הסיח דעתו מלאכול עוד ודאי צריך לברך המוציא ויטול ידיו בלא ברכה).

אמנם **כתב הרמ"א שלכתחילה** אף בפת אין לשנות מקומו בלא ברכה (א"כ יוצא ע"מ לחזור לאלתר), שמה ישכח לברך, ואף אם מוכינים לו אוכל במקום אחר לכתחילה לא יעקור ללכת לשם לפני שיברך, אם לא שהיה בדעתו בשעת ברכת המוציא לאכול גם שם, שאז מותר לכתחילה ללכת אפי"ן לבית אחר. ומשמע מהרמ"א שאם משנה מקומו בפת, לכתחילה יברך לאחריה כשהוא יוצא, ויש לזון בזה אף שייך ברכה באמצע הסעודה, ואפשר שאין כוונת הרמ"א שיברך לפני סיום סעודתו, אלא כוונתו שיגמור סעודתו ויברך, וכתב המ"ב שאם יצא ע"מ לחזור ולגמור סעודתו אין לברך כשיצא ממקומו, א"כ משער שאפשר שיפליג הרבה. ולצורך מצוה עוברת מותר, כ"כ בכל בו, אבל בכמה ראשונים משמע שמוותר גם למצוה שאינה עוברת, ורק לדבר הרשות אסור.

האוכל דברים שאינם טעונים ברכה במקומם, אין ללכת להמשיך אכילתו למקום אחר אף אם היה דעתו לזה מתחילה, ואף אם הניח מקצת חברים, ואם הלך צריך לברך ברכה לפנייה. וגם אם אינו אוכל במקום אחר נכון לזוהר לא לצאת ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה, ואם יצא א"צ לחזור למקומו. ו"א שא"צ לחזור מלצאת אלא דווקא כשגמר לאכול, וי"א שאף כשלא גמר לאכול עצה טובה שלא יצא שמה ישרה עד שירעב ויפסיד את הברכה, וביוצא ע"מ לחזור לאלתר בודאי אין להחמיר.

היה בגן והיה בדעתו לאכול מכל האילנות, יש מי שאומר שא"צ לחזור ולברך, אפי"ן אם אינו רואה את מקומו הראשון. ו"א שדין זה הוא דווקא כשהגן מוקף מחיצות, וי"א שאף כשאינו מוקף מחיצות א"צ לחזור ולברך. ומשמע מהמאמר מרדכי והאבן העזר שגם במוקף בעיני דעתו, ובחיי אדם כתב שאם המקום מוקף מחיצות א"צ דעת מפורשת, ואף בסתמא נחשב שדעתו על כל האילנות, אבל כשכוונתו מתחילה רק לאחד ואח"כ נמלך צריך לברך, ואם המקום לא מוקף מחיצות צריך שיהא בדעתו גם על השני, ובלא דעת צריך לברך אף אם רואה מקומו הראשון, וי"א שרואה מועיל אפילו באין מוקף מחיצות, ובשער הציון כתב שאם דעתו לא מועיל באינו מוקף גם רואה אינו מועיל.

ואם הולך מגן לגן צריך לברך אפי"ן אם היה בדעתו על הכל, ואפי"ן אם הם סמוכים, ואפי"ן אין הגן מוקף מחיצות, ואפי"ן רואה מקומו הראשון.

בירך על פרי ע"מ לאוכלו במקום אחד, ועבר לבית אחר לפני שאכל ממנו, אינו יוצא בברכתו. וכן אם אחז הפרי בידו והלך לבית אחר תוך כדי אכילה צריך לחזור ולברך. ומחדר לחדר אין לעבור לכתחילה אם לא היה דעתו לזה מתחילה, אמנם בדיעבד אין לחזור ולברך.

הולכי דרכים לכו"ע מותר להם ללכת ולאכול אפי"ן אין רואים מקומם הראשון מחמת המרחק או שהעצים מסתירים, מפני שלא קבעו לאכול במקום מסוים, וכן אם חשבו לאכול מעט במקומם ואח"כ להמשיך ללכת מהני, ואם היה בדעתם לאכול כל הסעודה במקום אחד ונמלכו להמשיך לאכול בהליכה, מותר להם להמשיך לאכול כל זמן שהם רואים את מקומם הראשון, ואם אינם רואים מחמת מרחק או שהעצים מסתירים הוי שינוי מקום. והמתחיל לאכול בבית והלך בדרך, בפירות לא מהני דעתו כמו מבית לבית וצריך לחזור ולברך, ובפת מועיל דעת אפי"ן לכתחילה, והח"א מסתפק אם מאריך לעגלה הוי שינוי מקום ולא מהני דעתו בפירות, ואין נראה כ"כ להחמיר בזה.

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

יעקב איש תם יושב אוהלים. תרגם אונקלוס משמש בית אולפנא, וכן פרש"י אהלו של שם ואהלו של עבר. והדברים ידועים שעצם מידתו של יעקב היא תורה, וכדכתיב תתן אמת ליעקב, אמת זו תורה דכתיב אמת קנה ואל תמכור (ברכות ה:).

מתוך ידיעה זו יש להתפלל טובא על כך שדוקא יעקב אבינו הוצרך לצאת אל עולם המעשה, לעבוד את לבן היפר המושג מאן מלכי רבנו, ואם בבית עבר נגדה שנתו בתורה הרי שבבית לבן נגדה שנתו בעבודתו כנאמר ותדד שנתו מיני. ועוד שכל ארחות מעסיקו אורח שקר, היפר מידתו מידת האמת. הלא דבר הוא.

ואמנם מצייני שפעמים ביטולה של תורה זהו יסודה (מנחות צט:), מיהו לא אשכחן אלא כשהתורה מורה להפסיק, כדפרש"י כגון להוצאת המת והנסת כלה. גם ראיית הגמי משביתת הלווחות שא"ל הקב"ה למשה ישר כחך ששברת, איתא יבמות (סב). שדרש ק"ו מפסח שאסור במזבח כל התורה כולה וישאל מומרים עאפ"י, הרי שמתורתה עצמה למדה דעתו לשברם, והסכימה דעתו לדעת המקום. ובאמת שבירה זו הביאה לקיומה של תורה ע"י מתן לוחות שניות.

אכן, לשון 'ביטולה זהו יסודה' מורה כי ביטול תלמוד תורה בשביל קיום מצותה אינו בגדר דיחוי, אלא שהוא עצמו קיומה, וכן פרש"י במנחות שם 'זה יסודה כלומר מקבל שכר כילו יושב ומייסדה ועוסק בה', עכ"ל.

ביאור הדברים שגדר תלמוד תורה אינו צבירת ידיעתה בלבד, אלא הקרבת והתמסרות דעתו של הלומד לקנות תורה עד שתתעצב דעתו להיות דעת תורה, ותיקבע מציאותה בעצם עצמותו, וכדאמר רבא (ע"ז יט). לבסוף נקראת על שמו שנאמר ובתורתו יהגה יומם ולילה, ופרש"י על שמו של אותו תלמיד שטרח בה. ובקידושין (גג.) סברו שאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה משום דכלום תורה עומדת בפני לומדיה, בתמיה, והיינו שבשעה שעוסק בה הרי הוא התורה עצמה. ונראה דאף אביי דלייט עלה לא פליג על עצם היסוד, אלא ס"ל שביחוס לרבו אדרבא, רבו הוא תורה אף בעידנא דלא עסיק בה טפי מן התלמיד בשעה שעוסק בה, כדאמר רבא גופיה (מכות כב). כמה טשפאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא.

בוה נבואר הטעם שהמפסיק מתלמודה לצורך קיומה חשיב יושב ומייסדה ועוסק בה, מפני שבפעולתו למעשה מוציא את התורה - שנקנית בנפשו - מן הכח אל הפועל בגופו (יעו"י רמב"ן גבי העקידה דאף שיא"ש היא בלב נצטוו אברהם להוציאה אל הפועל ורק אח"כ א"ל הקב"ה עתה ידעתי וכו'), וכמו כן בפעולתו משליט וקובע את התורה בעולם החומר.

ודעת לבנון נקל שכפי ערך התעצמותו בתורה כך פעולותיו על פיה קובעות על עולמו, עד שאי"ש שיהיה חולין של ת"ח צריכה תלמוד. אולי י"ל עפ"י שדוקא יעקב אבינו ראש היגיעים בתורה, שנדדה שנתו זמן כה רב בעמלה ברציפות נוראה, הוצרך להדייר שינה בעולם המעשה לנהוג בו ע"פ התורה, ודוקא במקום השקר הגדול הוצרך לקבוע את אמיתתה של תורה.

איבאר דעיקר עמלו בעולם המעשה היה להיות נאמן בעבודתו כנאמר טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבשנה וכו', לעומת השתדלותו להרויח לחמו למרות רמאות מעסיקו - שהיתה אמנם בשום שכל - מ"מ הרווחתו היתה בדרך נס, כנאמר 'וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן' וכו' וכדפרש"י שהיו המלאכים מביאים אותו, כלומר נצחונו על לבן היה בהעמדת התורה על תילה, 'תרג"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממועשי הרעים', לעומת עשירותו שזכה בה בדרך נס.

וכן גם מלחמת החשמונאים היתה מסירות נפשם לשמירת התורה והעמדתה על תילה, ועצם מלחמתם על כך היא היא נצחונם - שאינם ננעלים לגזירות יון להשכיחם תורתך, לעומת נצחונם הגשמי שזכו לו בנס.

מ"ח אושר בכבוד
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
ביעודם וברכתם של מרתן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבל שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אוסר בכבוד'

אף אנו בדין כפי ערכנו, נמשיך במלחמתה של תורה בדיונים חשובים מאוד הנוגעים למעשה, ויה"ד שתתעצם להיות קנין בנפשותינו, כך שכל מעשינו שיהיו על פיה ישליטוה ויקבעוה בגופנו ובעולמנו.

בגליון הקודם העלנו את נושא האשראי בגוונא שבעל העסק משיית את עמלת האשראי על הקונה, דנמצא שהקונה מקבל הלוואה מחברת האשראי, באשר היא משלמת עבורו לבעל העסק בעוד שהקונה משלם לה רק לאחר זמן, ושמה העמלה שמשלם בעל העסק לחברת האשראי היא גם בעד ההלוואה שמולוה האשראי לקונה, וכשחוזר העוסק וגובה אותה מהקונה נמצא עובר על הנפקס בשו"ע (יו"ד קס"ג) - 'זבלבד' שלא יחזור ויקחנו'.

והבאנו את דיון הפוסקים האם העמלה היא בעד השירות בלבד או דהויא אגר נטר, שהרי הרגולטור דורש מחברת האשראי לשלם לבעל העסק מיד למחרת ביצוע העיסקה בעוד שש"פ רוב יקבלו את התשלום מהקונה רק לאחר זמן. וביותר שהנימוק לדרישה זו הוסבר ע"י הרגולטור שהוא מפני שגובה העמלה לא מוצדק אם הוא בעד השירות בלבד.

סברת המקילים (הגר"ש גלבר והגר"י לנדא) היא משום שלבעל העסק אין ענין בהלוואה שנותן האשראי לקונה, כלומר מבחינתו אפשר שחברת האשראי תגבה מהקונה מיד כשמשלמת לבעל העסק, כך שאין הגיון שחברת האשראי תגבה על כך עמלה מהעוסק, לעומתם סברת האוסרים (הגר"מ שטיינברג, וכך מטו מושמיה דהגר"ש רוזנברג) היא שודאי העוסק מעוניין בהלוואה לקונה, שבכך מתאפשר לקונים לקנות בהקפה ועי"ז ירבו הקונים, ובוזה נחסכת מהעוסקים הרבה מהטרחה הנגרמת להם במכירה בהקפה, לטפל בגבייה או בצ'קים דחויים שעלולים לחזור, וכן נמנע מהם הסיכון להפסד מחמת חללות פרעון.

והנה צ"ד אם המתירים קבעו מסמרות רק בנוגע לשאלות דרבנן כגון איסור 'חזור ויקחנו', או גם בנוגע לשאלות דאורייתא. כגון עמותת בית כנסת שאנשי הקהילה משלמים לה דמי חבירות, יש לדון שעד כמה שנחשבי את העמלה כאגר נטר הוי יריבית קצוצה, דיתכן שהבעלות על העמותה היא של החברים לשמם היא הקומה, וא"כ תשלומי עמלות האשראי מבוצעים במשותף ע"י כל החברים, ונמצא כל משלם באשראי - שכאמור הוי לזה מחברת האשראי כי כ"כ לא משלם לה מיד למורת שהיא מעבירה תשלום מידי לעמותה - הרי הוא משתתף בתשלום הריבית עבור הלוואה שהוא בעצמו לוח.

וכן אם בעל חנות יגהץ את הכרטיס של עצמו במסוף חנותו בכדי לקבל מזומן מהאשראי, הוי ר"ק עד כמה שהעמלה אגר נטר, וכה"ג יש סברא להחמיר טפי באשר הוא עושה זאת בשביל לקבל הלוואה מהאשראי.

אמנם, שמענו כי בדו"ח של חברות האשראי הרגולטור מופיע סעיף של הלוואות חנים, כאשר הם מצביעים על זמן המתנת המעוטה שבין ביצוע תשלום האשראי לבעל העסק לבין הזמן שהקונה משלם זאת לחברת האשראי, ולפי"ז לכא"ו בטלה סברת האוסרים ואפס להקל אף בדאורייתא. וכאפי"ב בגוונא שבעל החנות יגהץ כרטיסו במסוף חנותו בכוונה ללוות מהאשראי, מ"מ גדר העמלה לא משתנה.

אלא שעדיין צריך בדיקה אם אפשר לסמוך על הגדרות חברות האשראי או שהגדרה זו נובעת מאינטרסים חוקתיים בעוד שהאמת היא שלא היו מסכימים כלל להמתנת המעות אילולי היו מקבלים תמורה בצורת גובה העמלה כאמור.

ואין לומר שאפי' אם הגדרת החברות מול הרגולטור נובעת מאינטרסים חוקתיים מ"מ זה מהווה מסמך הקובע חוקית בערכאות וממילא מהות העמלה היא על דעת כן, דודאי טענה שהדבר נכתב מפני האינטרס האמור אמורה להתקבל בערכאות, וממילא הגדרת העמלה היא על דעת מהותה, שהיא - לסברת האוסרים - אגר נטר.

לקבל שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

אלו מאכלים טעונים ברכה אחריהם במקומם - י"א (רמ"א) שדווקא פת טעונה ברכה במקומה, ואם הלך ממקומו צריך לחזור לשם ולברך, וי"א שגם מיני דגן דינים כפת, וכן דעת הגר"א, וי"א שכל שבעת המינים דינים כפת. וכתבו האחרונים שלכתחילה יחמיר לברך במקומם אפי' בז' מינים, ואם שינה מקומו לא יחזור ויברך כנ"ל לענין פת אף אם לא הניח מקצת חברים, בין אם חזר למקומו ואכל ובין אם המשיך לאכול במקום אחר. והגר"א סובר שדווקא מיני דגן דינים כפת, ולפי זה פירות של שבעת המינים שייך בהם דין שינוי מקום כמו שאר פירות לכו"ע.

תפילה לא נחשבת הפסק, אף אם אין לו שהות לסיים סעודתו ולהתפלל וחיוב הפסק, ואם הולך לבית הכנסת באמצע הסעודה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א אם יש שינוי מקום בסעודת פת, (א"כ הסיח דעתו מלאכול), וכתב המ"א שא"צ לחזור ולברך המוציא, אך צריך נטילת ידים דשמא לא שמר ידיו, אבל הרבה אחרונים חולקים וסוברים שאם מתפלל בביתו א"צ לחזור ולטול ידיו, ואם הלך לבית הכנסת יטול ידיו בלי ברכה, ואפשר שלכתחילה יש להזהר שלא להתפלל באמצע הסעודה, אלא בביתו או בהניח מקצת חברים.

שינת עראי אינה הפסק אפי' שהה לערך שעה, וא"צ לברך המוציא, [אך יטול ידיו בלא ברכה], ושינת קבע על מיטתו הוי הפסק לכו"ע. ושאר דברי רשות לא הוי הפסק, (לאפוקי דבר שהוא מצוה וחוב להפסיק, כגון מה שמפסיקים בהלל בין כוס לכוס, שצריך לחזור ולברך, אבל שאר דבר מצוה לא הוי הפסק), וכן בהוצרך לנקביו באמצע הסעודה (אך צריך נטילת ידים), אך בפירות או משקין הוי הפסק מחמת היציאה ממקומו, וכשחזר למקומו צריך ברכה.

סימן קע"ט

מתי צריך לחזור ולברך משום הסח הדעת

מי שאכל וחשב שלא יאכל עוד (-הסח הדעת), ונמלך רוצה לאכול עוד, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ולהלן יבואר מתי בסיום הסעודה נחשב שהסיח דעת מהאכילה, ואם רוצה לאכול צריך לחזור ולברך.

מי שגמר סעודתו ונטל מים אחרונים, לשיטת השו"ע אסור לאכול ולשתות עד שיברך ברכת המזון, וי"א שאם מברך המוציא יכול לאכול, ויטול אח"כ שוב מים אחרונים, וכ"כ האחרונים להקל בזה, אך לכתחילה דעת הב"ח והמ"א שצריך להזהר שלא לאכול אף בברכה, וכן מסקנת הגר"א בבאורו, ולכתחילה בודאי אין להקל בזה. ואם אינו רוצה לאכול ולשתות, אין להפסיק בדיבור אפי' מעט, או באיזה עסק, או בשהיה מרובה כדי הילוך כ"ב אמה, דיתכן לנטילה ברכה, דכיון שידיו כבר נקיות ולא אכל עוד, לא יועיל שיחזור ויטול ידיו, ואם צריך להפסיק לדבר נחוץ, או בדיעבד אם הפסיק, יחזור ויטול מים אחרונים, סמוך לברכת המזון.

אם אמר הב לן (כוס) ונברך או אם אמר בואו ונברך (כשאין כוס), (או שמסובים לשתיה ואמרו בואו ונברך ברכה אחרונה), הוי הסח הדעת, ואסור לשתות בלי לברך, ויש מחמירים שלא לאכול אף בברכה, אבל רבו המקילים בזה. ולענין אכילה להרא"ש דינה כשתיה, (ואמנם לדעתו סילוק שלחן לא חשיב הסח הדעת, ואם הסיח דעתו מלאכול ולשתות עוד הוי הסח הדעת). ולרבינו יונה והר"ן לא נסתלק מאכילתו בלא שנטל ידיו, ואפי' גמר בדעתו שלא לאכול, ואפי' סילקו את הלחם ושאר המזון מהשלחן, יכול לחזור ולאכול וא"צ לחזור ולברך, ולא דווקא בפת אלא היה בשאר מידי דמזון (פמ"ג), ואם מחמת האכילה רוצה גם לשתות א"צ לברך (ט"ז), והרבה פוסקים סוברים כהרא"ש, וכן סתם השו"ע בסימן קצ"ז, ולדינא א"א להכריע בין השיטות, ולכן לכתחילה בודאי יש להזהר שלא לאכול לאחר שאמר הב לן ונברך, דהוי ספק ברכה. ודע דכל היכא שצריך ברכה משום הסח הדעת, צריך לחזור ולטול ידיו בלא ברכה.

הסח הדעת - אם הסיח דעתו מלשתות עוד, ורוצה לשתות, צריך לברך לכו"ע, ואם הסיח דעתו להדיא שלא לאכול, אף שלא אמר הב לן ונברך, נכון מאד להזהר לכתחילה שלא לאכול.

נטילת הכוס - אחר שנטל הכוס לברך, אע"פ שלא אמר הב לן ונברך ולא נטל ידיו, אסור לאכול ולשתות, ואסור להפסיק בשיחה, ודינו כנטילת ידים וכדלעיל, ולענין שאר המסובים, אם המברך הוא בעה"ב (ולא"ר ה"ה גדול השלחן) הם נגריים אחריו, ואם אינו בעה"ב הוי הסח הדעת לגביו, ולשאר המסובים זה תלוי במחלוקת בסי' קפ"ג אם מותר להם להשיח אחרי שנטל את הכוס בידו.

הסח הדעת באורח

המזומן לאכול אצל אחרים יכול לאכול ולשתות כל מה שביבאו לו ומברך רק על הראשון, מפני שיועד שדרך בעה"ב

להביא מינים הרבה זה אחר זה, ואף אם סבר שלא יביאו עוד לא הוי הסח הדעת.

אף אם אמר האורח הב לן ונברך לא הוי הסח הדעת עד שיאמר בעה"ב, ואפי' בעה"ב אינו אוכל עמם, י"ל שמסתמא דעתו שאם בעה"ב יבקשו שיאכל עוד שלא יסרב. (לא"ר ה"ה גדול השלחן כשאין בעה"ב, ומהשו"ע משמע שאה דווקא בבעה"ב, וצ"ע למעשה). ואם כוונתו היתה בברור שלא לאכול אף אם בעה"ב יאכל וישתה, הוי הסח הדעת (לרבינו יונה בשתיה, ולהרא"ש אף באכילה), וכ"ש שבנטל ידיו הוי הסח הדעת ויש חולקים.

אם בעה"ב אמר הב לן ונברך הוי הסח הדעת לכל המסובים, אא"כ דעתו להמשיך לאכול ולשתות (וטוב שיגלה למסובים שלא הסיח דעתו, שלא יחשבוהו כנמלך). ואם בעה"ב סיים לאכול ולשתות, ואורח שאמר הב לן ונברך נמלך ורוצה לאכול ולשתות, לא חשיב הסח הדעת לאורח, עד שיאמר בעה"ב הב לן ונברך.

אורח שלא קראוהו לקבוע לשתות עמם, יש מי שאומר שצריך לברך על כל כוס שמושיטים לו, ואפי' הושיטו לו עוד כוס לפני שגמר את הכוס הקודמת, וכל זה בסתמא, אבל אם כוונתו בשעת הברכה על כל מה שיתנו לו א"צ לברך על כל כוס אף אם לא היה יודע שיתנו לו, ואם המנהג לתת הרבה כוסות גם לאורח שאינו קבוע, א"צ לברך על כל כוס, וטוב יותר שיכוין בשעת הברכה על כל מה שיתנו לו.

מלח ומים אחרי האכילה - אכל כל מאכל ולא אכל מלח, ושתה כל משקה ולא שתה מים, ביום ידאג מריח הפה ובלילה ידאג גם מאסכרה, וכשאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל באגודל משום דקשה לקבוע בנים, ולא בורת משום שקשה לעניות, ולא באצבע משום שקשה לשחין רע, אלא באמה וקמיצה. ואנו לא נוהגים באכילת מלח ושתית מים מפני שמעורב מלח בכל המאכלים ומים בכל המשקים, ובלאו הכי אין להקפיד בזמננו משום שנשתנו הטבעים.

סימן ק"פ

דיני פרורי הפת

אין להסיר את המפה והלחם עד אחר ברכת המזון, כדי שיהיה ניכר שמברכים לד' על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו, וכדי שיהיה לברכה על מה לחול.

שיור פת על השלחן - כל מי שאינו משייר פת על שלחנו (כדי שיהיה מזומן לעני' (ולפי זה טוב לכתחילה שיהיה בזה כדי נתינה), וכדי להודות לד' ששבוענו והותרנו), אינו רואה סימן ברכה לעולם, ולא יביא פת שלימה דמחזי שעושה לשם עבודת כוכבים, ואם אין פתיתים מותר להביא אפי' שלימה, ובשם הזוהר כתבו שטוב לעשות כך לכתחילה. ואם יש פת שלימה על השלחן לא יביא פתיתים, ולפמ"ג לא ישייר פתיתים אם יש שלימה, ויש מקילים בזה, ובשבת בודאי לא יסיר לא שלימה ולא פתיתים, שהכל יודעים שהוא מונח מפני כבוד שבת.

כיבוד הבית והשלחן מפוררים לפני מים אחרונים - צריך לכבד את הבית, והיינו את הקרקע אם הסבו על הקרקע, ואת השלחן אם הסבו על השלחן, ולתלמידי רבינו יונה אם סילקו את השלחן צריך לכבד את הקרקע על מקום השלחן, (מלפנים היו נוהגים לסלק את השלחן מלפני המסובים ולא מלפני המברך, וכדלעיל), שמא נתפרזו שם פרורי פת, וחיישין שמא השאיר שמש עם הארץ פרורים כזית, (שהרי מותר להשתמש בשמש עם הארץ) וימאסו במים של נטילה. ועכשיו שאין אנו מסלקים השלחן, ונטילים ידים חוץ לשלחן במקום שאין פרורים, א"צ לכבד את הבית לפני מים אחרונים. אמנם אם נטילים את הידים בכלי על השלחן צריך לנקות את השלחן עצמו מפרורי הפת, שלא ימאסו מניצוצי מי הנטילה, וישאיר לחם על השלחן במקום קצת רחוק ממקום הנטילה.

איבוד פרורים - מותר לדרוס על פרורים פחותים מכזית, אך קשה לעניות, ולהשליכם למים אין לחוש, ויש מחמירים כשיש הרבה פרורים ויצטרפו לכזית.

נוהגים לכסות את הסכין בזמן ברכת המזון, משום שהברזל מקצר ימי האדם והשלחן דומה למזבח שמאריך ימי האדם, ומשום מעשה שהיה שנוצר אחד בחורבן הבית ותקע סכין בבטנו, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויו"ט.

כתב השל"ה נכון לתת לעני את הטוב שבשלחן, ובפרט אם הוא עני חשוב, ומשבח אני את הקהילות המחזיקות לומדים בחורים על שלחנם כל השנה כאחד מבניהם, ומקיימים בזה מצות חלק עניים, ומצות דברי תורה על השלחן, ומה שנאכל על השלחן שחירתו וערבייתו הוי כשני תמידים.

סימן קפ"א

נטילת מים אחרונים

בסימן זה יבוארו פרטי דיני מים אחרונים: חובת הנטילה, זהירות מליטול במקום שבני אדם עוברים, אלו מים כשרים לנטילה, עד היכן צריך ליטול, זהירות מהפסק אחריו הנטילה, ועוד פרטי דינים.

מים אחרונים חובה מפני שהידים מזההמות מן האכילה ופסולות לברכה, וסמכו חז"ל אקראי "והתקדשתם והייתם קדושים", ואף מי שיוצא ידי חובה בברכת המזון מאחר, ואפילו כשאין ידיו מזההמות כלל מן האכילה, חייב בנטילת מים אחרונים, משום מלח סדומית המסמא את העיניים, או מלח אחר שטבעו כך. (וע"ע בסוף הסימן).

מי שאין לו מספיק מים יצמנם במים ראשונים כשיעור המבואר בסימן קס"ב, כדי שישאר לו למים אחרונים, ואם אין לו אלא כדי שיעור מים ראשונים הם קודמים האינא אפי' למי שזוהר תמיד במים אחרונים.

י"א שמתחילה אין לאכול אם יודע שאין לו מים אחרונים, אך אם אין מים לפניו ד' מילין ולאחריו מיל מותר לאכול ולברך ברכת המזון, וכשימצא מים יטול ידיו, וטוב שיכורך ידיו במפה קודם שיאכל, כדי שידיו לא יהיו מזההמת מן האכילה, וגם יהיו ידיו שמורות מנגיעה במלח סדומית.

לתוך מה נוטלים- לא יטול מים אחרונים ע"ג קרקע, מפני שרוח רעה שורה עליהם וזה סכנה לעובר עליהם, ואם אין עובריהם שם מותר, ולכן מותר ליטול תחת השלחן, מפני שאף אם יסלקו את השלחן יתייבשו המים בנייתיים, ואם יש לו כלי יטול דווקא לתוך כלי, ולא יכניס ידיו לכלי כדי לרוחצם, (ובנטילת ידים שבין גבינה לבשר מותר גם לשפשא את הידים בתוך הכלי), ואם אין לו כלי יטול ע"ג עצים דקים או אבנים דקים וקוצים וכדומה, מקום שהמים נבלעים ואינם מתקבצים במקום אחד, ויש מקילים ליטול ע"ג רצפה (ולא ע"ג קרקע) אם אין לו כלי ליטול בתוכו, ולהבוש יש להחמיר בזה, ועוד דאפשר שרצפה נחשבת כקרקע לענין זה. והנוטל לכה, לטעם הלבוש אין לשפוך את המים מהכלי למקום מדרס בני אדם, ולהסוברים שאין רוח רעה שורה בכלי י"ל שמותו, אך יש לדחות שכששופכם תשרה עליהם רוח רעה.

נטילה בחמין- מים שהיד סולדת בהם אין ליטול אותם למים אחרונים, ובחמין שנצטננו מותר. ובפשושין והיינו שאין היד סולדת בהם מותר, ורש"ל מחמיר בזה, ואם אין לו אלא מים אלו בודאי אין להתמיר.

עד היכן צריך ליטול- צריך ליטול מים אחרונים עד סוף פרק שני של אצבעות, ובאגודל עד סוף פרק ראשון. ולהגמ"א י"א שיטול עד סוף קשרי אצבעות עם פיסת היד, וטוב לנהוג כך לכתחילה כשיש לו מים. ואם המאכל הגיע למעלה יותר צריך ליטול גם שם, וטיפי מים או נגיעה בעלמא אינו מועיל למים אחרונים.

צריך שישפיל את ראשי אצבעותיו למטה, כדי שתרד הזוהמא מידי ע"י הנטילה.

סדר הנטילה לכמה בני אדם- אם אכלו עד חמשה אנשים, מתחילים הנטילה מן המברך, (כדי שיעיין בד' הברכות בזמן שאחרים נוטלים, אך גם בזמננו שכ"א מברך לעצמו לא נשתנה הדין, דנכון שיברכו בלחש עם המברך בקול רם, וגם צריך לעיין קצת מתחילה מפני שברכת האימון המברך אומר לפניהם), ולא הוי הפסק בשיעור זה, (ומיהו אפשר ששלא לצורך אין להפסיק כלל). ואם הם יותר מחמשה מתחילים מן הקטן היושב בסוף המסיבה, כדי שלא יהיה גנאי והפסק למברך להמתין, (ואין מכבדים זה את זה ליטול תחילה, דאין בזה כבוד), וכשיגיעו לה' האחרונים יתחילו מן המברך, ושאר הארבעה יטלו כדרך שיתבם, ולא יכבדו זה את זה. והיום שכולם מברכים לעצמם, נכון שיביאו מים אחרונים לכמה מקומות, כדי שלא יהיה הפסק גדול לנוטלים בתחילה.

אין מברכים על נטילת מים אחרונים.

ניגוב המים- י"א שמים אחרונים לא צריכים ניגוב, ולהרמב"ם מנגב ואח"כ מברך, ולכתחילה טוב לנגב.

שיעור המים- מים אחרונים א"צ שיעור אלא שיהיה בהם כדי להדיח את ידיו, והנהגת הגר"א היתה ברביעית.

נטילה במשקין- אם יש לו מים אין ליטול במשקין, ואם אין לו מים יכול ליטול בכל מיני משקין, אפי' שמן דבש וחלב, חוץ מיין מפני חשיבותו.

כשרות המים והנטילה- מים שנעשה בהם מלאכה או שנשתנה מראיתם או שנפסלו לשנית בהמה, כשרים למים אחרונים. וא"צ כלי וכח גברא, אין חציצה פוסלת, וא"צ לשפוך אלא פעם אחת.

יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים. וכתב המ"ב שהגר"א, והמ"א בשם המקובלים, והמהרש"ל, והברכי יוסף, מחמירים. וגם מי שנוהג להקל, אם הוא **איסטניס** ורגיל ליטול ידיו אחרי הסעודה, צריך ליטול ידיו מדינא לפני ברכת המזון, וה"ה אם רוצה לברך על יין או פירות באמצע הסעודה, וכן בשאר ברכות לא יברך כשידיו מלוכלכות, וזהר שלא להפסיק בין הנטילה לברכת המזון אפי' בדברי תורה.

הלכות ברכת המזון

לאחר שנתבאר הלכות נטילת ידים (קניח – קניח – קס"ו), וההלכות הנוגעות לסעודה (קס"ו – קע"ג) ולברכות שמברכים בסעודה (קע"ד – קע"ט), מובא השו"ע דיני ברכת המזון וסו של ברכת המזון (קפ"ב – קצ"א) ודיני זימון (קצ"ב – ר"א), ואח"כ יבוארו דיני שאר ברכות (רי"ב – ר"ל).

סימן קפ"ב

אם ברכת המזון טעונה כוס

הרבה ברכות שתיקנו חז"ל (כגון קידוש והפדלה, והברכות שמברכים בברית מילה וברכת אירוסין ושבע ברכות), תיקנו לברכם על הכוס. שם הוא דרך כבוד ושבח נאה לקב"ה לסדר שבחו וברכתו על הכוס, כדכתיב"ו כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא". ולהלן יבואר האם ומתי ברכת המזון טעונה כוס, ודיני הכוס.

י"א שברכת המזון טעונה כוס אפי' ביחיד, וצריך לחזר אחר הכוס, ואם שניים אוכלים יחד כל אחד צריך כוס, (אבל בשלשה שמזמנים יחד אחד מברך על הכוס ומוציא את כולם). וכתב השו"ע שלשיטה זו לא יאכל אם אין לו כוס ואפשר שהיה לו אח"כ, אפילו אם יעבור בינתיים זמן אכילה אחר, וכמו בהפדלה, והמ"א כתב דאין למנוע מלאכול משום כוס של ברכת המזון, וכן משמע בביאור הגר"א.

וי"א שברהמ"א אינה טעונה כוס אלא בשלשה.

וי"א שאינה טעונה כוס אפי' בשלשה.

ולענין הלכה השו"ע לא הכריע, והרש"ל והב"ח פסקו שברכת המזון טעונה כוס מדינא, ומנהג העולם להקל כדעה השלישית, ומ"מ אם יש לו יין או חמר מדינה ודאי מצוה מן המובחר לכר"ע לברך על הכוס. ו**ביחיד** מקילים כמה אחרונים לגמרי, ומהזוהר משמע שיחיד לא יברך על הכוס, ועל כן יש מדקדקים ביחיד שלא לאחוז את הכוס אלא להניחו על השלחן, הדאחיזה אינה לעיכובא, ונכון מנהג זה על פי הקבלה, והמנהג היום שאין מברכים על הכוס כלל ביחיד.

אלו משקין כשרים לכוס של ברכת המזון

מבואר בפסחים ק"ג. שאפשר לעשות הבדלה על 'חמר מדינה', ולהלן יבואר מה היין בחמר מדינה' לכוס של ברכת המזון, ומה נחשב 'חמר מדינה', ובסימנים רע"ב ורצ"ו יבואר מה היין בלע בהענין קידוש והבדלה.

כוס של ברכת המזון אינו אלא של יין **ולא משאר משקין**, אפילו אם משקה זה היה עיקר שתייתו בסעודה זו, אמנם אם היין אינו מצוי הרבה בכל העיר (אע"פ שמצוי בשאר עיירות), ועיקר שתית אנשי העיר הוא שיכר ושאר משקין שהם **חמר מדינה**, יש להקל לברך עליהם, ומ"מ כתב הב"ח שאם יש יין בביתו יברך על היין. ואם יש לו שני מיני משקין שהם חמר מדינה, יברך על החביב, וכ"ש אם לפני ברכת המזון ישתה ממנו מפני חביבותו. אבל משקה שאינו חמר מדינה, שאין שותה אותו אלא לפקים (כמו יין תפוחים ויין רימונים), אין לברך עליו, ואולי איירי כשמניעת השתיה היא מפני שאינו חשוב להם למשקה, אבל אם מניעתו היא מפני היוקר חשיב חמר מדינה.

וכתב הרמ"א שמה שנוהגים במדינות אלו לברך על כוס שיכר אע"פ שהיין מצוי, אין לחמות, ד"י"א שאין ברכת המזון טעונה כוס כלל, וגם עיקר החמר מדינה הוא שיכר, וגם אי ינאם דאינו חמר מדינה כ"כ, מ"מ הוי קבע עליו סעודה, והוי י"א שאם קבע סעודה על שאר משקין יברך עליהם אף שיש יין, ואף שהיין מצוי בעיר לא חשיב מצוי לענין זה כיון שהוא ביוקר וא"א לקנות יין בכל סעודה כדי לברך עליו, אמנם אם יש לו יין בביתו צריך לברך עליו (ב"ח), אא"כ צריך אותו לקידוש והבדלה. ולענין קידוש והבדלה משמע שגם להרמ"א צריך לחזר אחר יין אף שהוא ביוקר.

מים אינם כשרים לכוס של ברכת המזון, אף אם הם עיקר השתיה באותו מקום, וכן **קווא"ט ומי בארש"ט**, ו**בטישבי"ד** אפשר שיש להקל אם רוב ההמונים שותים ממנו.

שלא יהיה הכוס פגום

אחד מדיני כוס של ברכת המזון קידוש והבדלה הוא שהכוס לא יהיה פגום, והיינו שלא שתו ממנו, ובדלהלן, ובסי' הבא יבוארו שאר דיני הכוס.

אין לברך ברכת המזון או קידוש והבדלה על כוס פגום, (אבל שלא לכוס של ברכה כדבא ראי' הוא וצריך לברך עליו), [ובשעת הדחק שאין לו כוס אחר, ואין לו במה לתקן כוס זה, יברך על כוס פגום, ואם יש לו כוס קטנה יותר המזוקת רביעית, עדיף שישפוך מהגדול לתוכה. סעיף ז'].‏

מה פוגם את היין- כוס ששתה ממנו בפיו ואפי' טעימה כל שהוא הוי כוס פגום, אבל כוס ששפך ממנה לתוך ידו או לתוך כלי, או

שטעם ע"י האצבע, אין בכך כלום. ואם שתה מכד או מחבית קטנה נפגם כל מה שבתוכה, אפי' שפך ממנה כללים אחרים, אבל אם שתה מחבית גדולה לא הוי פגום, ויש מחמירים גם בזה, ויש לחוש לדבריהם לכתחילה שלא לשתות מחבית גדולה אפילו מפני ברזא.

אף באופן שהיין לא נפגם וכנ"ל צריך שישאר **הכוס מלא**, או שישפוך ממנו לכוס קטנה יותר שתהיה מלאה, או שיכניס לכוס פרור פת כדי להגביה את היין, דזה מהני אם יש בכלי רביעית יין, אבל לא יכניס הרבה חתיכות משום מיאוס.

י"א שאפי' **מים פגומים** פסולים למוציגת כוס של ברכה, ואפשר דאיירי ש"א"ל לשתות מהיין בלא מציגה, אבל בלאו הכי אמרינן קמא קמא בטיל.

תיקון כוס פגום- אם שופך מעט יין שאינו פגום לתוך יין פגום, הוי תיקון ליין הפגום, וכן אם מוסיף שאר משקין הוי תיקון, ואם מוסיף מים חזר תיקון, אא"כ היין חלש והוא מתקלקל ע"י המציגה (ויכול לתת רק משהו בעלמא), או שהמים עצמם פגומים לה"י"א ששייך פגימה במים. ואין לשפוך לכתחילה כוס פגום לתוך קנקן שאינו פגום, אלא קודם ישפוך מהקנקן לכוס, ואז ישפוך מהכוס לקנקן (שבוה יוצא גם דעת הסוברים שלא מועיל לשפוך מעט לתוך הכוס), ובדיעבד אם שפך יין פגום לקנקן, והיין שבקנקן הוא הרוב, אמרינן קמא קמא בטיל, ויש שמתקנים הפגימה ע"י נתינת פיורו פת, והטור כתב שזה לא מועיל.

כשיש כמה מסובים אם כולם שותים מהכוס של המברך, לא נפגם הכוס במה ששתה ממנו המברך תחילה, דכולהו כחד חשיבי, ואם כל אחד שותה מהכוס שלו והכוסות שלהם פגומים, צריך לתת מכוס המברך שאינו פגום לתוך הכוסות של כל אחד ואחד לפני שישתה המברך, ולתקן פגימתם, וי"א שא"צ, ולקמן סתם השו"ע כדעה ראשונה.

סימן קפ"ג

איך ינהג המברך בכוס של ברכת המזון

איתא בגמרא (ברכות נ"א.) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה: הדהה ושטיפה חי ומלא ועיטוף ונטילו בשתי ידיו ונתנתו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונתן עיניו בו, וי"א אף משגרו במתנה לאנשי ביתו.

נקיית הכוס- כוס של ברכה טעון הדהה מבפנים ושטיפה מבחוץ, וקינתו במפה מבפנים ומבחוץ עד שהוא נקי מהני. וכוס נקי שאין בו שיורי יין ששרה בו פת א"צ הדהה, וטוב להדיחו גם באופן זה, אא"כ הוא נקי וצח.

מלוי הכוס ומוציגת היין- יתן היין לכוס כשהוא חי אע"פ שאינו ראוי לשתיה כך, וכשיגיע לתחילת ברכת הארץ ימזוגו במים, משום שבח הארץ שינה חזק, וכתב הב"י שבמדינתו נהגו למזוג במעט מים אף כשאין היינות חזקים, והרמ"א כתב שאם היין אינו חזק א"צ למזוגו. עוד כתב הרמ"א שיוציאו מהחבית או מהקנקן לכוס סמוך לברכה לשם ברכה, והיינו למצוה מן המובחר מפני שי"מ שזה המונח "חי".

כוס מלא- לכתחילה ימלא את הכוס על כל גדותיו, אף שע"י"ז ישפך קצת לארץ, ויש שאין ממלאים אותו כ"כ כדי שלא ישפך, ואפ"ה שם מלא עליו. וכוס מלא אינו מעכב אם יש עכ"פ רביעית.

כוס שלם- לכתחילה צריך לחזר אחר כוס שלם, שלא יהיה שבור ואם יש נקב למטה ואינו יכול להחזיק רביעית אינו כשר אפי' בדיעבד לכוס של ברהמ"ז וקידוש. ולא יהיה פגום בשפתו אפי' מעט וכתב הא"ר דאפי' רק כדי הגירת צפורן, והפמ"ג כתב דחומרא היא, ובנסדק יש להקפיד לכתחילה אפי' בלא חסרון, ואף שאין היין נוטף מהסדק, ואם נשבר הבסיס ג"כ יש להקפיד אפי' יכול לעמוד אא"כ אין לו אחר ואז יש להקל בכל זה, וע"ע אם כשאין לו אחר מותר אף כשאינו עומד על בסיס. וכסויי כלים שלא נעשו לקבלה ג"כ כשר אם אין לו אחר.

לבישת כובע ובגד עליון בזמן הברכה- ירא שמים לא יברך במצנפת אלא ישים הכובע על ראשו, ויש שנוהגים להתעטף גם בבגד העליון, דכל זה בכלל עיטוף שנאמר בגמרא על כוס של ברכה, וכן נהגו כהנים לשים הכובע על ראשו אפי' כשמברך ביחיד בלי כוס.

קבלת הכוס ואחיזה- יקבל את הכוס בשתי ידיו להראות חביבותו, ואח"כ שמתחיל לברך יאחזו ביד ימין, בלא בתי ידים, (ואיטר יאחזו בשמאל כל אדם, ואם שולט בשתי ידיו יאחז בימין), ולא יאחז גם בשמאל אף אם ימינו באמצע הכוס ושמאלו מתחת, וכתב הרמ"א שיכול לסייע ביד שמאל להניחה תחת יד ימין כיון שאינו נוגע בכוס, והאחרונים כתבו שיש להחמיר בזה אם לא לצורך. ועל פי הקבלה נכון שיעמיד הכוס על כף ימינו, והאצבעות יהיו זקופות מסביב. ויגביה את הכוס טפח מעל הקרקע או מעל השלחן, כדי שיהיה הכוס נראה לכל המסובים ויסתכלו בו, ונתן בו עיניו כדי שלא יסיח דעתו מן הברכה, ולא יקח כוס שפיה צר אם יכול להשיג בקל כלי אחר. ודינים אלו אינם לעיכובא.

ישגר לאשתו מכוס של ברכה אפי' אם לא אכלה עמהם, שע"י ז מתברכת האשה, ואם יש לו אורחים יתן גם להם לטעום מהכוס, ואורה המברך יתן לבעה"ב לשתות מכוס של ברכה כדי שיתברך בעה"ב, ומיילא מתברת גם האשה, ואולי גם כבהאי גוונא צריך לשגר גם לאשה, וצ"ע.

אין נותנים כוס של ברכה אלא לטוב עין, שהוא שונא בצע וגומל חסד בממונו.

הפסק בברכת המזון

מתי אסור לדבר – המברך לא ישיח משעה שנתנו לו את הכוס לברך, עד אחרי שתית הכוס, והמסובים לא ישיחו משעה שהתחיל לברך, ואפי' בין ברכה לברכה. וי"א שלא ישיחו משעה שנטל המברך את הכוס ביזו, ונכון לחוש לדבריהם.

ואם עברו ושחו בין ברכה לברכה כשהמברך שותק מעט, יצאו ידי חובה, אפילו אם שח המברך עצמו, אך המ"א מצדד שכל זה בשוגג, אבל אם שחו במזיד לא יצאו אפי' בשיחה מועטת ואפי' בין ברכה לברכה, וצריכים לחזור לראש, ולכתחילה יש לזהר בזה הרבה, אך בדיעבד נראה שאין לחזור אפי' כששחו במזיד אפי' כששחו באמצע ברכה. ואם שחו בשעה שהוא מברך, לא יצאו ידי חובה אותם מילים, וצריכים לחזור למקום שפסקו לשמוע דברי המברך, ואם המברך נזכר את הברכה וכיוצא לשמוע צריכים לחזור לתחילת הברכה, או שהמברך יחזור בשבילם במקום שפסקו לשמוע, דהוי כדילגו, ואף אם התחיל המברך את הברכה שאחריה מספיק לחזור לראש הברכה שדילגו וא"צ לחזור לראש, (דהלכה הטועה בברכת המזון א"צ לחזור לראש), ודווקא ששחו בזמן אמירת דברים שהם מעיקר הברכה, כגון ברית ותורה, אבל בדברים שאינם מעיקר הברכה, וכ"ש אם גם המברך וגם השומעים שחו ולא דילגו, א"צ לחזור, וכן אם בירכו בעצמם בלחש כמנהגינו, א"צ לחזור.

ואם שחו בין ברכה לברכה אפי' בשתיקה, כשישעור לגמור את כולה מתחילה ועד סוף (הברכה השלישית, וצ"ע), אם היה השיחוי באונס שהיה צריך לנקבו או שהמקום לא היה נקי, י"א שצריך לחזור, אך אין דין זה ברור למעשה, אך אם היה שיחוי כזה באמצע הברכה יחזור לראש הברכה.

שאלת שלום – יש שאומר שאסור לשאול ולהשיב בברכת המזון מפני היראה או מפני הכבוד כמו בתפילה, כמו שמצינו שהחמירו שלא לברך מהלך, מנשא"כ בק"ש שמותר אחר פסוק ראשון וי"א מ"על לבבך".

דיני ברכת המזון

ברכה עם המזון – אף דמדינא היה עדיף שהשומעים יצאו ידי חובה מהמזון ולא יברכו בעצמם, מ"מ כיון שמצוי שלא יכונו לדברי המברך, וא"כ לא יצאו ידיה, על כן נכון שהמסובים יאמרו בלחש מילה במילה עם המברך, ואפי' התנימות, ויקדימו לסיים קצת קודם המברך כדי שיענו אמן. ועכ"פ יזהרו לומר עמו בלחש ברכה ראשונה, דאי לאו הכי להרבה פוסקים לא מיקרי זימון כלל, והמברך יברך ברכה הראשונה בקול רם כדי שישמעו המסובים. ודעת התשב"ץ שברכה ראשונה ישתקו ויצאו ידי"ח מן המברך, ומשם ואילך יאמרו בלחש עם המברך, וכן מצדד המ"א, אבל אנו אין נוהגים כך, ומ"מ אם יודע שהמסובים יכונו, טוב לעשות כהתשב"ץ, ויודיע להם שיכונו לצאת, וגם הוא יכוין להוציאם, אמנם אם השומעים לא מבינים לשון הקודש, טוב יותר שיברכו בעצמם כל ברכת המזון.

ישיבה בברכת המזון – צריך לישב בשעה שמברך כל הד' ברכות, ומחלכו משמע דדווקא בני ברכות שם מדאורייתא מחמירים, וצ"ע. ודין זה הוא בין אם היה הולך בביתו כשאכל, בין שהיה עומד, ובין שהיה מיסב, והטעם כדי שיכוין. ולא יסב מפני שהוא דרך גאווה, אלא ישב באימה. וכתב הרמ"א שדינים אלו הם לכל המסובים, ובדיעבד אם בירך מהלך יצא, (והיינו כשהלך בביתו במקום אכילתו, אבל אם הלך למקום אחר יש דעות בזה, כמבואר בסימן קפ"ד). ואם היה מהלך בדרך ואוכל, א"צ לישב ולברך, מפני שאין דעתו מיושבת עליו מחמת איחור הדרך, אבל אם אכל בישיבה יברך ג"כ בישיבה. י"א שגם ברכת מעין שלש צריך לאומרה מיושב, ולהגד"א בה' מיני דגן לכ"ע יברך בישיבה.

אסור לברך את כל הברכות אפי' ברכות שהם מדרבנן כשהוא עוסק במלאכתו.

סימן קפ"ד

ברכה במקום האכילה

איתא במתני' (ברכות נ"א) מי שאכל ושכח ולא בירך, בית שמיא אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שזכר. ואמרין בגמרא שהמחלוקת היא בשכח, אבל במזיד יחזור למקומו ויברך. ולהלן יבוארו פרטי הדינים בזה להלכה.

מה נחשב במקום האכילה – צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל, ומותר לעבור בתוך ד' אמותיו אפי' מחמת מניעה קטנה, והיינו במקום שאינו מקף מוחיצות, וכן מותר לעבור במקום המוקף מוחיצות אף בלא שום מניעה מפניה לפניה אפילו אם אינו רואה מקום האכילה, ואם אינו יכול לברך באותו חדר, יכול לברך בחדר אחר אם יכול לראות מקום האכילה, ואם נתכונן בשעת ברכת המוציא לברך בחדר אחר, אפשר שיש להקל בשעת הדחק [כגון כשהמקום שאכל אינו נקי]. אפי' אינו רואה מקומו הראשון.

ואם יצא ממקומו במזיד לפני ברכת המזון, דעת השו"ע שאפי' אם התרחק כמה מילין אפי' יותר מ"ד מילין אם אכל אכילה מרובה, יחזור למקומו ויברך, וא"כ עד שיחזור יתעכל המזון שבמעיו ויפסיד ברכת המזון, ואם בירך במקום שזכר יצא אע"פ שידע שצריך לחזור למקומו הראשון. והרמ"א כתב שלדעת הרא"ש לא יצא גם בדיעבד, ולענין הלכה הסכימו האחרונים שאין לחזור לברך.

ואם יצא ממקומו בשוגג להרמב"ם אינו מחויב לחזור למקומו הראשון, ואם חזר הרי זה משוב, ולרבינו יונה והרא"ש יחזור למקומו, וכן נכון לנהוג למעשה, אם לא בשעת הדחק.

ואם יש לו עוד פת, יצא במזיד לשיטת הרמ"א לעיל קע"ח יכול לאכול מעט פת במקום השני, ואפי' פחות מכזית, וא"צ לברך שם המוציא, אלא יברך שם ברכת המזון אחרי האכילה השניה. ופרפרת וכיסנין מצדד הפמ"ג דאפי' כזית לא מהני. ואם הוא רעב מאכילה ראשונה הפסיד ברכת המזון, ואם רוצה לאכול צריך לברך המוציא מתחילה.

שבעת המינים י"א שטעונים ברכה אחרים במקומם כמו שנתבאר לגבי ברכת המזון, וי"א שרק ה' מיני דגן דינם כני"ל, וי"א שלא שייך דין זה אלא בפת, ולדינא כתב הגר"א שהעיקר כדעה השניה, דה' מיני דגן דינם כפת.

המסופק אם בירך ברכת המזון צריך לברך מספק כל הד' ברכות מפני שהיא מן התורה, ויכול להוציא אחר שאכל ולא בירך (ואינו יודע לברך. דאם יודע מצוה שירך בעצמו) ודווקא כשאכל ושבע, אבל כשאינו שבע רוב הפוסקים זה דרבנן, וראוי לירא שמים שאפי' אם לא אכל אלא כזית, שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל כזית ויברך ברכת המזון.

עד מתי אפשר לברך ברכה אחרונה

איתא במתני' (שם) עד מתי הוא מברך, עד שיתעכל המזון שבמעיו. ולהלן יבואר מתי נחשב שכבר נתעכל המזון שבמעיו וא"ל לברך ברכה אחרונה.

מי ששכח ולא בירך מיד אחרי האכילה, יכול לברך עד שיתעכל המזון שבמעיו, והוא זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה. ואם התחיל להיות רעב, אע"פ שהמזון לא התעכל לגמרי הפסיד ברכת המזון. ואם מתחילה אכל רק מעט ורוצה לאכול עוד ולא היה לו, קשה לשער בזה מה נקרא אינו רעב, וכתבו הרבה אחרונים שהשיעור בזה הוא ע"ב מינוטין, שעד אז ודאי לא נתעכל המזון שבמעיו, וי"א שיאכל עוד כזית פת ולא יברך המוציא (אם לא הסיח דעתו) ואח"כ יברך ברכת המזון, ואם אין לו פת יכול לסמוך על הדעה הראשונה.

וכן אם אכל פירות או שתה יין, אם אינו רעב ואינו תאב לשום פירות ואינו צמא, יכול לברך ברכה אחרונה, אם אינו יודע אם התעכל.

ברכה ראשונה – אם עבר שיעור עיכול ורוצה לחזור ולאכול, דעת המ"א שיחזור ויברך המוציא אפי' לא הסיח דעתו, אבל הרבה אחרונים כתבו שלא יברך אם לא הסיח דעתו.

ואם אכל אחרי סעודה (לאחר שהסיח דעתו) מיני מזונות, והוא משער שרק מחמתו אינו רעב, אינו יכול לברך ברכת המזון, אמנם אם הכל סעודה אחת, אע"פ שיש שיעור עיכול מהפת שאכלו בתחילה, לא הפסידו ברכת המזון.

שיעור האכילה לחיוב ברכה – שיעור אכילה לברכה ראשונה הוא כל שהוא, דאסור להנות מהעו"ז בלא ברכה, והשיעור לברכת המזון מדאורייתא הוא אם אכל כדי שביעה, בלא אחד לפי עניינו (מהחיותך משמע שיערבן שאינו שבע אלא באכילה מרובה אינו מתחייב אלא לפי שביעתו, ומרביתו של רש"י משמע שאם אנשים אחרים דרכם לקבוע סעודה בשיעור הזה חשיב כדי שביעה). ואם רגיל תמיד לאכול כדי מחייתו, זה נחשב כדי שביעה, וחולה או זקן או מי שכבר אכל לפני כן, והוא שבע כזית או בכביצה, מ"מ אם הוא שבע עכשיו ע"י כזית או בכביצה, חייב מדאורייתא, ומדרבנן חייב לברך ברכה אחרונה כבר בכזית. ואם שבע מדברים אחרים שלא באו לפת את הפת, כתב הפמ"ג שאינו חייב מדאורייתא.

סימן קפ"ה

פרטי דינים בברכת המזון

זהירות בברכת המזון – כל זהויר בברכת המזון מזונותיו מצויות לו כל ימיו בכבוד. והמודקדק יברך לכתחילה מתוך הספר ולא בעל פה. ויש לדקדק לברך כל הברכות בכונת הלב.

באיזה לשון יכול לברך – מצוה מן המובחר שיברך בלשון הקודש, אמנם מותר לברך בכל לשון אם מביין את אותו הלשון.

צריך שישמע לאוזניו מה שמוציא בשפתיו, ואם לא השמיע לאוזניו יצא, אבל אם הרבה בליבו לא יצא, ואם אינו יכול להוציא בשפתיו מחמת חולי או אונס אחר, מ"מ ירהר בליבו, והקב"ה יקבע לו שכר על זה, אמנם לא יצא ידי"ח, ועל כן אם נסתלק האונס ועדיין לא נתעכל המזון שבמעיו יברך ברכת המזון.

י"א שבעה"ב המוציא את בניו ואתו שאינם בקיאים בברכה צריך לברך **בקול רם**, (שטיה זו סוברת שיכול להוציאם אע"פ שאינם מבינים את הלשון, והמחבר מחמיר בזה מעיקר דין, אמנם זה עדיף ממה שלא יברכו כלל). וי"א שתמיד טוב לברך בקול רם כדי לעורר את הכונה, ובפרט בשבת ור"ח כדי שלא ישכח להזכיר מעין המאורע.

שכחו שאינו יכול לדבר כראוי יכול לברך ברכת המזון, אבל אם אינו יכול לדבר לפני המלך אסור, ונסתפקו היתוס' והרא"ש אם צריך לחזור ולברך כשיפוג יינו אם עדיין לא נתעכל המזון, והאחרונים מסיקים שיברך גם ככה"ג, אך לכתחילה יזהר לברך לפני שמגיע למצב כזה. ושכור כלוט הוי כשטה ופטור מכל המצוות, וחייב לחזור ולברך כשנתפכת.

ברכה כנגד צואה או מי רגלים – אם בירך ומצא שהיתה צואה כנגדו, או בצדו בתוך ד' אמותיו, אף שבתפילה וק"ש אם היה ראוי להתפנק ופשע ולא בדק צריך לחזור, לגבי ברכת המזון נסתפקו התוס' והרא"ש אם צריך לחזור ולברך, ולדינא אם מצא צואה כנגדו בתוך ד' אמותיו צריך לחזור ולברך אבל כנגדו מחוץ לד"א אף בתפילה אינו חייב, ולכתחילה ודאי שאסור מדאורייתא לברך ברכה או ד"ל כנגד צואה, דכתיב 'והיה מחניך קדוש', ואם בירך במזיד צריך לחזור ולברך, אמנם מהפמ"ג משמע שגם במזיד מתפנקים, ודעת הח"י אדם כהפמ"ג שגם בנועד לו מתחילה א"צ לחזור ולברך, והכרעת הביאור הלכה דצריך לחזור ולברך. ולענין מי רגלים אם יש לו ספק מותר לכתחילה לברך, דאף בודאי אין איסורו אלא מדרבנן, ואם בירך ונמצא אח"כ מי רגלים א"צ לחזור ולברך, אך אם ידע שיש מי רגלים ויברך כנגדם דינו כמו לגבי צואה.

המצוות ההלכה
הדף השבועי 'המצוות'
ספר יחידי ואיננו מנוגד על הכתוב שבת
הפסוק מולי עשה אבותי לחיובי עוונתי ויחידתי
על השלשיות החלטה מפורטת ומבארת ימי
החלטה העשירי, ע"י סיפור היום הרביעי יספר
השו"ע והי"ט נספר משה' יספר, מפורט על
נסיון עיזו, נשם, תורם, לפרנס לחסר
במחירתו וברית חוק נפרדת.
מפני ילמנו ונראים, נבחרו ימי הלכה
יחידות, חללי פי שיעורו ליעות הלכות שבת
מפורטות ומפורטות ומפורטות.
מחיר מיוחד
לדף ההוצאה
300 ₪ בלבד

מבחינו 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה חפץ חיים ואהבת הסדר

גיתן לעשות את המבחנים מיום שיש עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בנדירים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 400 ₪ ברשת 'פה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'פה גוף'.

הגרלות מיוחדות בחודש זה. פרטים בעמוד האחרון.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליגות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**
- **בפקס 0799-414144**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה למעשה.

כמו כן לרגל תחילת מחזור הלימוד ב'עמוד היומי' גיתן להצטרף לקבלת סיכומים לפי סדר מסלול זה

תמצית ספר אהבת חסד

חלק ג' מדבר על **גמילות חסדים שבגופו**, וכמו שאמרו חז"ל שבגמילות חסדים היא בין בגופו בין בממונו בין לחיים בין למתים בין לעניים בין לעשירים, משא"כ צדקה. וגמילות חסדים שבגופו כולל כל דבר שאדם עושה בחייו ע"י טירחת גופו, כגון חסדים אורחים, ביקור חולים, שמחת חתן וכלה. לוית המת קבורתו והספדו ונשיאת מיטתו, וכפי שיבואר להלן.

מצות הכנסת אורחים

גודל ענין הכנסת אורחים- מצות הכנסת אורחים חביבה מאד לפני הקב"ה, והיא חשובה כהשכמת בית המדרש, וי"א יותר מהשכמת בית המדרש, ולפי זה אם השכים ללכת לבית המדרש ונדמנו לו אורחים מוטב יותר שיתעסק במצוה זו, אמנם אם יש בביתו מי שיקבלם כראוי להם ילך לבית המדרש. דאין מטבילים תמורת תורה למצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים, לפעמים אם האורחים הם נכבדים ביותר, וכן שהוא בעצמו ישמש לפניהם). וה"א גדולה יותר מהשכמת פני שכניה, והיא מהדברים שהאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקטן קיימת לעולם הבא, וכיון שהיא בכלל גמילות חסדים, האדם זוכה על ידה לכל המעלות שזוכים ע"י גמילות חסדים, והמוחזק במצוה זו עולה לבנים, והמאכיל עני על שלחנו נחשב כקרוב במזבח ומכפר עליו, ובפרט אם הוא תלמיד חכם שכרו הרבה מאד יותר על זה. והרי הוא מקרביב תמידין, ומי שאינו רוצה להנות תלמיד חכם מנכסיו ח"ו עונשו גדול ואין לו ברכה. ואמרו חז"ל שאמרו גדולה לגימה וכו' שבגלל שעמון ומואב לא קידמו את ישראל בלחם ובמים הורחקו מכלל ישראל, ואילו צאצאיו של יתרו ישבו בלשכת הגזית בזכות "קראן לו ויאכל לחם", ומיכה שעשה פסל לא נמנה עם אלו שאין חלק לעולם הבא, בזכות שהיתה פתו מצויה לעוברי דרכים, ונביא הבעל שירתה עליו שיכנה בזכות שהאכיל את עידו הנביא, ובגלל שיהותנן לא נתן לדוד ב' ככרות לחם נסתובב שנהרגה נוב עיר הכהנים ושאלו ושלשת בניו, ונטרד דואג האדומי. ומכאן לומדים כמה צריך להזהר שלא להעלים עין ממצות הכנסת אורחים, ובזכות זה הקב"ה יציל אותו ואת זרעו מתלאות העולם. ומצות הכנסת אורחים שייכת גם בעשירים, והיינו שיקבלם בפנים יפות, וישמטם ויכבדם לפי כבודם, וגם בעניים יש בזה גם מצות צדקה. (פרק א').

איך להתנהג עם האורחים- התורה האירכה לפרט את ההכנסת אורחים של אברהם אבינו כדי שנלמד אנו איך להתנהג עם האורחים, שצריך לחזר אחריהם, ולקבלם בחיבה יתירה. ולתת להם מים לנקיון וכיוצא בזה מלבד אכילה ושתייה, ולתת להם להשען ולהנפש מטורח הדרך לפני האכילה, ולומר מעט ולעשות הרבה, ולעשות הסעודה באופן היותר נעלה ובזריזות יתירה, ולעמוד לשרתם בעצמו, וללוותם אחרי האכילה, ולחנן גם בניו למצוה זו. ואמרו חז"ל שבשכיל שאמר אברהם "ויקח נא מעט מים" וכו ישראל במדבר למוי הבאר, ולאכירה קשה וכי בשכיל פעם אחת נתנו מים לשישים רבוא ארבעים שנה, והביאור בזה הוא שבאמת אברהם עשה כך כל מי חייו, אלא שמידת הדין היתה יכולה לטעון שכיון שהיו עובדי גילוים אין לתת על זה שטר, ולכן זימן הקב"ה שיעשה כך גם למלאכים, שבהו גם המשטפה וגם המושעה הם לטובה, ועבור זה שילם לדורותיו הבאים אחריו. ומצאנו למדים שמי שהורג לעשות חסד הקב"ה מזמן לו לעשות תפילות ושגבות שיזכה עבורם לל טוב בעולם הזה ובעולם הבא. (וממנועשה דרובקת אנו לרז"ם ורואים שאם האדם מקיים את המצוה בלב טוב כראוי, הוא מוסקיף על המצוה גם מה שלא ביקשו ממנו. פ"א). וצריך לקבל את האורחים בסבר פנים יפות, ולתת להם מיד לאכול שמא הם רעבים ומתיישבים לבקש, ולתת להם עצם צהובות אפי' לא זועפות, ואם יש דמיה יכסנה בפניהם, והיא עולם שרואה עשיר אלא הוא עני, והואם בדברים, ולא יספר להם תלאותיו, וירעה עצמו כמצטער על שאינו יכול לתת להם יותר, ויחתוך להם את הלחם ולא יביט עליהם כשהם אוכלים כדי שלא יתיביש, ואם הם לנים אצלו יתן להם את המיטות הטובות כפי הראוי להם כדי שמחותם תהיה טובה, ויחשוב בליבו איך היה רוצה שיארחו אותו ושגלגל חזרה בעולם, ואף אם חושב שאינו יכול לכבד האורחים כראוי ניגיסנו ויכבדו ממה שיש לו אם אין אחר שיכבדו כראוי. וטוב שיהיה לאדם חדר מיוחד לאורחים לכל הפחות ללינה, אף אם אינו יכול להאכילם, ויתבונן איך הוא מכין מקום אף לצרכים שאינם חשובים, ואף אם היחיד אינו יכול לעשות הרבים חייבים לעשות מקום מיוחד ללינת האורחים, וידאגו למזונותיהם, ולא יפטרם מהעיר מלא מזונות ח"ו, ומצינו שכופים בני העיר זה את זה להכניס אורחים ולחלק להם צדקה. וכבר נהגו בכל ישראל לעשות חברת 'הכנסת אורחים' ואשרי חלקם.

מצות לוית האורח- מצוה ללוות את האורח ביציאתו, ואמרו חז"ל ששכר לוית אין לו שיעור, ואמרו שכל המלוה אפי' ד' אמות בעיר שוב אין האורח ניזוק, ואסור לאורח למחול על לויו, וכל שאינו מלוה כאילו שופך דמים, וכופין על הלויה כמו על הצדקה, ובפרט אם האורח אינו יודע טוב את הדרך מצוה רבה ללוותו (או להדריךו היטב) כדי שלא יכשל, וזכותו גדולה מאד מאד כי זהו עיקר מצות לויה, וגורם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. (פרק ב').

מצות ביקור חולים

מצות ביקור חולים היא בכלל גמילות חסדים, שהאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקטן קיימת לעולם הבא, וכל המבקך את החולה ניצול מדינה של גיהנום, ויש לו שכר גם בעולם הזה שיהיה נשמר מיצר

הרע ומן היסורים, והכל מתכבדים בו, ואמרו חז"ל דהא דכתיב "אשרי ד' אלוקיכם תלכו" היינו ללכת אחר מידותיו, להלביש ערומים ולבקר חולים לנחם אבלים ולקבור מתים, ומאד הזהירו חז"ל על מצוה זו.

מדיני המצוה- מצות ביקור חולים היא אפי' בבן גילו (-והיינו שנולד במזלו) שנולד אחד משישים מחליו, ואין למצוה זו שיעור אפי' גדול אצל קטן ואפי' כמה פעמים ביום, ובלבד שלא יטרח עליו, והקרובים והחברים נכנסים מיד כשחלה, והרחוקים אחר ג' ימים, ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסים מיד, ואם החולה שוכב על הארץ לא ישב ע"ג ספסל גבוה ממנו ואם הוא על המיטה מותר, ואין מבקרין לא לחולי מעים משום כיסופא, ולא לחולי עין וראש שהדיבור קשה להם, וכן לשאר חולה שהדיבור קשה לו, ובאופנים אלו נכנסים לבית החיצון ומבררים עם צריך סיוע, ומעמיש עצמו ו**מבקשים עלוי רחמים**, וכן על כל חולה צריך לבקש רחמים שהוא חלק מהמצוה, ולכן אין לבקר בג' שעות ראשונות ביום שחליו מיקל ולא יחוש לבקש רחמים, ולא בג' שעות אחרונות שחליו מכביד וייתייש מלבקש רחמים, ונראה שהם שעות זמניות, ואם אינו יכול לבקר בזמן אחר יכול לבקר בשעות אלו, ואם מבקש רחמים בפני החולה יכול לבקש בכל לשון שירצה כיון שהכשתיה שם, אבל שלא בפניו יתפלל בלשן הקודש, ויכלול את החולה עם שאר חולי ישראל שמתוך כך תפילתו נשמעת יותר, ובשבת יאמר שבת היא מלזעוק וכו'.

ביקור חולה עני- אם החולה הוא עני הביקור חשוב יותר, כי יותר מצוי שהעני נוגע לפיקוח נפש ממש, שאין לו די ממון למזונות או לרופא או לתרופות, וגם מחמת הצער שמחמת חסרון המבקרים נפשו נחלשת ומחלתו מתחזקת, והמעלים עין מזה עובר על "לא תעמוד על דם ערוך", וכאילו הוא שופך דמים (מפני שאינו מועיל לחולה ברפואה או בדבר הנצרך לו), והמבקרו כמה גדול שכרו, ומקיים מלבד ביקור חולים גם מצות צדקה והצלת נפשות, והמפייסו לעני זוכה ליי"א ברכות, וכבר ייסדו בכמה מקומות חברת 'ביקור חולים', וטוב לעשות כך בכל העיירות. ויש מקומות שייסדו חברת 'לינת הצדק' והיינו שמבזיזים אנשים בכל לילה ללון אצל החולה לפקח על ענייניו, ויש בזה תועלת גדולה גם לחולה וגם למשפחתו, ואשרי חלקם.

דאגת המבקר שהחולה יחזור בתשובה- איתא בשו"ע שהמבקרים אומרים לחולה שיתן צדקה על ענייניו, אם הלה או הפקיד אצל אחרים או אחריהם אצלו, ועשו כך לאחר ג' ימים אא"כ תקף עליו החולי מאד, וטוב שיעשו כך לכל חולה כדי שלא ידאג, ויאמרו לו להתוודות כי המתוודה מוחלין לו עונותיו, ויש לו חלק לעולם הבא, אך גם במקומות שאין נוהגים לעשות כך לכל חולה, משערים שימות ע"י מחלתו, מסבבים עמו שיתוודה בצורה שלא ידאג, ואם אינו יכול להתוודות בפיו יתודה בליבו, ואם אינו יודע להתוודות יאמר לה"ה שתהא מיתתו כפרה על כל עונותיו, (ולא יעשו זאת בפני עם הארץ או נשים קטנים, שמא יבכו וישברו את לב החולה), ויאמרו לו שייבקש מחילה מכל מי שחטא כנגדו בממון או בדברים, כדי שלא יצטרך לחזור לעולם בגלגול, ובווהר איתא שיאמר לו שבזכות שישוב בתשובה יחיה, ואם ימות יהיה נקי מחטאיו ויזכה לעולם הבא ולגן עדן, והגורם לחולה לשוב בתשובה שכרו גדול. ואם החולה הוא עשיר שלא עשה צדקה וחסד כראוי, ועוורוהו לתקן דבר זה, או לקבל על עצמו בל"ג לתקן כשיקום מחליו, שהצדקה מצילה ממות ומגיהנום. (פרק ג').

זהירות האדם בתורה תשובה ומעשים טובים בחייו, ושלא יסמוך על אחרים- האדם צריך לרדוף בחייו אחר לימוד התורה שהיא הגדולה מכל המצוות, ויזהר שלא יחסר לו אפי' יום אחד מלימוד התורה (וילמד במקום שליבו חפץ), ואיתא בשו"ע שכל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עין בעין וכו', ויקבע זמן ללימודו ביום ובלילה. וכן צריך האדם לרדוף אחר התשובה שגם זה חביב ונחמד מאד לפני הקב"ה, וכן צריך לחפש ולרדוף אחר מעשים טובים, והתורה מביאה ילידי תשובה ומעשים טובים, וגם מי שאינו יכול ליישב דעתו לתורה או לתשובה, מ"מ יחפש אחר מעשים טובים. ואל יסמוך האדם שבניו יעשו לעילוי נשמתו אלא יעשה בעצמו, כי גם בניו יהיו טרודים ויסמכו על בניהם אחריהם וכו', והלל אף שבניו בודאי היו קדושי עליון אמר "אם אין אני לי מי לי", וכ"ש בזמננו שהדורות הולכין ומתדלדלין. וגם על יחשוב האדם שסומן לפיטרתו יצוה לבניו לעשות לעילוי נשמתו, כי שמא ימות בתפאומיות, וגם אם יצוה מי אמר שיקיימו צוואתו, כי חמדת הממון מעבירה את האדם מדעת קונו ודעת אביו, והבן חושב שאביו כבר לא זקוק לו (ובאמת הוא זקוק לו ביותר), ולכן ישתמש בממונו בחייו לצורך תורה או חסד, וימנה אנשים נאמנים לטפל בענין, ואם לא עשה כך עד שהוא חולה, יצוה ענכ"פ בפני עדים. וממונו של האדם לא הולך עמו לאחר מותו, ואף קרוביו לא מלוים אותו אלא עד הקבר, ורק תורה תשובה ומעשים טובים וצדקה וחסד שעשה האדם עם ממונו בחייו מלוים את האדם למעלה ויכולים להציל אותו מן הדין. (פרק ד').

חסד עם המתים

מצות קבורת מתים- קבורת מתים היא מצוה דאורייתא דכתיב "כי קבור תקברוו", והיא בכלל מצות גמילות חסדים ויפה ממנה, ונקראת חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול ממנו, וכן הוצאת המת לקבורה ונשיאת מיטתו והלוויתו והספדו ושאר צרכי המת הם בכלל גמילות חסדים למתים, ואסרו חז"ל את כל בני העיר בעשית

מלאכה כשיש מת אפי' אם המת לא קרא ושנה, דאף שעיקר חיוב הקבורה מוטל על הקרובים מ"מ מצוה על כל בני העיר להשתדל בזה, (ואמנם אם יש ממונים לזה מותרים שאר בני העיר במלאכה, ואם החברא קדישא לא מתחלקת לפי ימים, אסורים כל החברא קדישא במלאכה עד שימסרוהו לכתפים), אך א"צ לבטל תורה לצורך ההתעסקות בהנהג לקבורה, אפי' למי שקרא ושנה, וכשמוציאים את אמת לקבורה מצוה לבטל תורה כדי ללוות אדם שקרא ושנה וכ"ש אם לימד לאחרים, אפי' יש אנשים בלעדיו עד שישא ריבא (דנטילת התורה שמתבטלת מהאדם במיתתו, כנתינתה), ואפי' זמן מכמחי הדור אינו פסור ממצות לויה, ולמי שלא קרא ושנה א"צ לבטל תורה כדי ללוותו אם יש עשרה שיוכלו לומר קדיש וברכת אבלים (ויש ליהור שלא לחזור מהלויה לביתו לפני שבדק שישארו עשרה), והחברא קדישא צריכים להזהר שלא להלין את המת, כי הוא צער גדול למת, וזה גם איסור דאורייתא להלין מת בחיים אם לא באופנים המותרים כמבואר בשו"ע.

הספד הוא בכלל חסד עם המתים מפני שהוא כבוד המת, ומצוה שירים קולו עליו לומר דברים המשמרים את הלב כדי לעורר בכי, כי מצוה לבכות ולהצער על אדם כשר שמת, והבוכה זוכה למחילת עונותו, והקב"ה סופר את הדמעות ומניחם בבית הגזיו, כי זה מורה שהבוכה הוא אדם כשר, שמתאונן שנחסר עבודת ד' מן העולם, והמתועצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים וראוי לקבורו בחייו, על כן יש ליהזר בזה מאד. (פרק ה').

ניחום אבלים גם הוא בכלל גמ"ח, וזה בכלל "ואהבת לרעך כמוך", ויש ליהזר בזה בעני יותר מבעשיר, ויסוד ענין ניחום אבלים הוא כדי לנחמו מצערו, וכשאומר המקום ניחם וכו' יוצא ידי חובה, אך יותר טוב לדבר על ליבו ולנחמו מצערו שהוא עיקר הניחום. (פ"ה).

מצות שמחת חתן וכלה- המצוה לשמח חתן וכלה הוא ענין גדול, זה בכלל גמילות חסדים, ומצוה זו מצויה יותר בבני עניים וכו' שאין מצוי להם, ואנשים המשמחים, וגם אין מצוי שיעשו נגד ההלכה (כדלהלן), ואם יעשו ויעיר להם יקבלו את דבריו, ומצוה גדולה עד מאד ללכת לשמח אותם, והמשמח חתן וכלה זוכה לתורה, וכאילו הקיבו תודה, וכאילו חנה חורבה אחת מחורבות ירושלים, ומצינו מגדולי החכמים שהיו מטפלים בענין זה, וגם בממונו מצוה לסייעם להוצאת החתונה ולשאר דברים הכרחיים, כמתנה או בהלוואה, ע"י עצמו או שיקבו מאחרים, ושכרו גדול עבור זה, ונהגו בכמה מקומות לעשות חברת 'הכנסת כלה', ועדיף להשיא יתומות עניות מלתת לעניים.

במצות שמחת חתן וכלה יש להזהר שלא יהיה הקלקול יתר על התיקון, כגון לבוא למקומות שאלה ריקודים מורקדים בניהם, ואין פליגי, וצריך ברווח מתחונות כיישה על השטן מקרב בניהם, ואין שום מצוה לשלחם או מצוה המביאה לידי עבירה מוטב שלא יעשה המצוה, ואם משער שיתכן שיקבלו תוכחתו מצוה ללכת לשם ולמונעם, וזכות הרבים תלוי בו. ואמרו חז"ל שהמסתכל באשה אפילו באבצנב קטנה כדי להנות, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים לא ינקה מדינה של גיהנום, זה אפילו בהסתכלות בעלמא, וכ"ש שאסור לרקוד יחד, ועובר בזה על "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", וגם על "ונשמרת מכל דבר רע" זהו אזהרה שלא להרהר ביום יבוא לידי טומאה בלילה, וכ"ש שאסור לעשות מעשה המביא לידי הרחוק והסתכלות ובודאי יבוא על ידי זה לידי טומאה. וכל כולם מצוי שעובר ע"י הריקוד בלאו ד"לא הקריבו לגלות ערוה"י שררה התבולות הם נדות מזמן שהגיעו לידי וסת, ונהה היה ערוה, והמבחק או המנשק אחת מכל העריות דרך תאוה ואפילו בלי ביאה עבור על לאו זה ולקחה הוא עון פלילי והתעשר כן כפסול לעדות ולבועה (שהרי קשה לומר שסוברים שזה מותר, ואף בשוגגים על עון פלילי מאד), וזה מאביריוריה דעריות שיש בהן דין יתרג ואל יעבור. וצריך לדעת שהאסורים הנ"ל שכיחים גם בני שאמורה לחות אשתו כגון אחרי מתיבת הנתיים, וכן יש בהם איסור יחוד, ואפילו אם היתה טהורה אסור, ודבר זה מביא לפעמים בקמקומות אצלו היא ואת סמייע בידו עוברי עבירה ועובר על "לפני עורו לא תתן מכסול", וזהו המחונתים לדעת עם החתונות ביה אבסריוריה ודאי אין הטכניה שורה שם והוויגו לא יעלה יפה וזועק לא יהיה נכון לפני השם, ואם יש בחופה אנשים ונשים יחד אינו לומר שהשמחה במעונו, דאין שמחה כשהציר הרע שולט שם, ובספרי חסידים מביא מעשה ש נגאר על האדם במדבר בלילה רעה אנשים שכבר מו מושכים עגלות גולות ועליהם בני אדם, ואמרו לו שבגלל שהיו משחקים עם נשים ובתולות הם מושכים עגלות עד שכבר אין להם כח, וזה תבירים מחליפים אותם. (פרק ו').)

התבוננות לראות איזה חסד השני צריך ובאיזה צורה הוא יכול להועיל לו- כתיב "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוה ד' " והיינו שצריך האדם להבטוב בשכלו ולחשוב מה הדל צריך ואיך הוא יכול להועיל לו באופן הטוב ביותר. וכגון אם הוא ח"ל **בממון** והוא נצרך לבגדים (שזה הוא אחד מהדברים שעליהם אמרו חז"ל שבוה ילך האדם אחר מידותיו של הקב"ה, וכמו שכתבו "ועשו ד' אלוקים לאדם ולאשתו תתנו עור וליבשים", ונראה שהחידוש בזה הוא שגם בעשיר שיתכ מצוה זו באופן שאינו יכול לראש לעצמו, ואמנם בעשיר יש בזה גם מצות צדקה, מצות הלכשת ערומים, ולפעמים הדיבו נוגע בליקוי נפש) או אוכל או דורה, מלבד לתת לו אותם באופן שהתועלת תהיה מירבית והטירחה של המקבל מועטה, וזו כוונת חז"ל כמה שאמרו שאין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, ואם הנותן יכול להשכיל לתת באופן שלא ידע מי הנותן אשרי חלקו, ולפחות יזהר לתת לו בצניעות שלא לביישו. ואם האדם מתבונן בשכלו לא יוכל להציע את הדל מדלותו, וכגון שיקנה ממנו דבר מן הכל, ואשרי חלקם של העשירים שעושים ככונה איזה עסק שיוכלו להעסיק בו את הרעה. ומי שהוא **דל בכח** והיינו חולה ביארנו לעיל ענייני ביקור חולים, וכן מי שמצייקים לו ואין לו כח נגדם מצוה להתבונן איך אפשר לעזור לו.

תמצית ספר ארחות צדיקים

שער השתיקה

מעלת ותועלת השתיקה - כתיב "גם אויל מחריש חכם יחשב", ואמרו חז"ל שאין לגוף דבר יותר טוב ויותר משתיקה, וע"י השתיקה האדם מושל בדבור ואין הדיבור מושל בו, ועי' לשון הרע (ושפיכות דמים ועיז') השכינה מסתלקת מישראל, והנזר משיחה בטילה תפילתו בכונה, כי אין בליבו דברים בטלים, וגם יראת שמים אינה נקבעת בלב המרבה דברים.

שמירת הדיבור - אע"פ שהשתיקה יפה אין הכונה שישתוק האדם לגמרי, אלא ידבר כשצריך, וביד האדם לעשות את דיבורו רך או קשה, וירגיל עצמו לדבר דברים רכים ולא קשים, וכיון שהלשון קלה לדבר צריך לעשות שיהיה הדיבור כבד בעיניו כמו משא כבד, והיו השיינים והשפתיים ב' דלתות לדיבור, והאדם נברא עם פה אחד כדי ללמדו שימטע בדיבורו.

מתי ידבר - צריך האדם לדבר בענייני תורה ויראת שמים, ולשבח מעשים טובים ולגנות מעשים רעים, ואם רואה שהכסילים מלגלים על דברי חכמים, יענה להם כדי להשיבם מטעותם, וימחה ביד עוברי עבירה, ויהיה שואל כענין ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע יאמר לא שמעתי, ויודה על האמת.

מתי ישתוק - על האדם למעט לדבר בענייני אכילה ושתיה ושאר צרכיו, ודיבור סתמי בענייני העולם הוא דבר נמאס, ויש דברים שיש בהם איסור כגון עדות שקר ונבלות הפה ורכילות וליצנות וחניפות ושקר ולשון הרע, והרגיל בשתיקה ניצל מאלו, ומי שפוגעת בו מידת הדקן או שבני אדם מחרפים אותו ישתוק, (ואם לא ישתוק יחרפוהו יותר), וכשהכסיל חולק עם החכם אז השתיקה היא התשובה הטובה ביותר, וישתוק בבית הכסא משום צניעות, וישתוק בבית הכנסת אפי' מדברי תורה כדי שיוכל לכוון בתפילה, וכשהוא בין החכמים ישתוק כדי שיוכל ללמוד מדבריהם, ואם הוא מסתפק בדבריהם ישאלם, ואם חבירו מדבר עימו יתן לו לגמור את דבריו, והרגיל בשתיקה יגלו לו אשכים את סודותיהם, ויזרז שלמו לבייש שום אדם, ולא ידבר על מום שיש באחרים כדי שלא יתביישו, ואפי' אם לאנשים שעיימו אין מום זה, ולא יזכיר מעשה רע של אדם אפי' בדרך שחוק, ולא יזכיר לחבירו מריבה שעשה עימו כדי שלא תתחדש המריבה וכדי שלא יביישהו, ומי שדבריו אינם נשמעים לא ידבר אלא ילך אצל מי שדבריו נשמעים כדי שהוא ידבר.

מידת הליצנות וגנותה - כת ליצינים אינה מקבלת פני שכניה, והליצנות נחלקת לה' חלקים: **א'** לץ שנותן דופי בבני אדם, וגורם נזק לחבירו ולו אין שום תועלת מזה, והוא בעל גאווה, כי החכם מכיר מומי עצמו ולא מתלוצץ על חבירו. **ב'** לץ הלועג על חוסר הצלחה של בני אדם, והגורם לזה היא גאווה או שלוה ורוב תענוג, והלץ הזה מחרף את הבורא יתברך, כי ד' הוא עשה שלא יצילי. **ג'** לץ הלועג לפעולות ולא לאנשים, ולועג גם לדברים שיכולים להיות טובים, יכול לבוא מזה ללעוג על המצוות, והוא חכם בעיניו, ואינו מקבל תוכחה, והיא מידה שאין לה תקוה. **ד'** הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה, ואין לו דבר אחר לעשות אלא להתלוצץ על בני אדם, וכל המרבה דברים מביא חטא, וגם מבטל מדברי תורה, ומפסיד לעצמו חיי נצח שהיה יכול לקנות בשעה זו. **ה'** המתלוצץ דרך צחוק, ואינו בז לאתו דבר. והנה הליצנות לא יכולה להיות קבועה באדם אא"כ פרוק עול שמים מעליו, ולכן עונשו ימיוס, וצריך להזהר מלהתלוצץ אפי' בדרך מקרה, והמתלוצץ על עושי מצוות הרי זה כמו שאינו מאמין במצוות, וגורם שהוא ואחרים יטרפו מלעשות את המצוות, אבל מעיז' ומעושי עבירות אפשר להתלוצץ.

שער השקר

האם האדם יכול להבחין בשקר - אדם חכם שוקל כל דבר במאזניים, ועיז' מבחין מה שקר ומה אמת אפילו בדברים שהמשקר עושה שיהיה נראה כמו אמת, ומאידיך יש אנשים שאפילו כשהם יודעים שהדבר שקר הם נמשכים אחריו, ויש אנשים שמקבלים שקר רק כשיש להם סיבה לכך, שהרי סבורות האדם מושפעות מהתכונות שלו, (כגון ממידת העצלות והכעס והגאווה והפזרנות וכו'), ולכן מי שרוצה להיות איש אמת צריך תחילה להסיר את כל המידות הרעות, כדי שלא ישפיעו עליו, ואז יוכל להשיג את האמת.

ט' סוגי שקר וחומרתם -

א' שקר שיש בו נזק לחבירו, האדם נענש עליו גם מחמת עצם השקר שהוא תועבת ד' אע"פ שלא גרם נזק, וגם מחמת שהזיק לחבירו.

ב' שקר שנטעה את חבירו ועיז' יוכל בעתיד להזיק לו.

ג' שקר שגורם שחבירו יפסיד איזה טובה, או שחבירו ייטיב לו עבור השקר, והוא דומה קצת לעובד ע"ז, שהוא נעזר בדבר שאינו נכון.

ד' המשקר בספור דברים ואין לו שום רווח ואין לחבירו שום הפסד, והוא נענש מפני שהוא אוהב שקר בלא תועלת, וזה גורם שישתמש

בשקר גם להזיק לחבירו, ויש אנשים שמוספרים דברים ואינם מדייקים בפרטים כדי לספר בצורה נכונה, וזה גורם שאנשים אינם רוצים לשמוע את דבריו.

ה' האומר לחבירו שהוא ייטיב לו בצורה שחבירו מבין ש"א ללסמוך על זה, ואין כוונתו לעשות כך, ואמרו חז"ל שאין לדבר אחד בפה ואחד בלב.

ו' המבטיח לחבירו להיטיב לו באופן שחבירו סומך עליו, ואם הוא משקר בזה עונשו גדול יותר מהאופן הקודם, והאומר לחבירו שיתן לו מתנה מועטת אין לו לחזור בו אע"פ שלא הבטיחו, ואם חבירו עני אף במתנה מרובה אם חוזר בו רעתו רבה כי עבר על "לא יחל דברו", וכן האומר בפני רבים שיתן מתנה לאדם אין נכון שיחזור בו אחרי שהתפאר בכך.

ז' המטעה את חבירו כאילו עשה לו טובה, ואמרו חז"ל שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו של נכרי, ויש בזה חטא כיון שחייבים לדבר אמת כי זה מיסודות הנפש.

ח' המלהלל במעלות שיש בו, וזה חטא גדול, ואמרו חז"ל שמי שמכבדים אותו מפני שחושבים שהוא יודע ב' מסכתות והוא יודע רק אחת חייב לומר שאינו יודע אלא אחת, ואף המתפאר במעלות שיש בו זה מראה שלא עשה הדברים לשם שמים.

ט' המספר דבר ומשנה את הסיפור ויש לו בזה מעט הנאה שאינה ממון ממש, ולחבירו אין בזה נזק, ויש בזה משום "למדו לשונם דבר שקר", אך אין בזה עונש כמו מי שמשקר סתם.

מי שחבירו מבקש ממנו איזה דבר שיש לו, לא יאמר אין לי, אלא ידחה אותו בצורה אחרת, אפילו אם הוא נכרי, אא"כ זה יביא לידי שנאה.

גדול ועונשו של שקרן שאין מאמינים לו אפילו כשאומר אמת.

צריך האדם להזהר שלא יגרום לאחרים לשקר בגללו, ולא להיות חבר או להרבות בדיבור עם שקרן, וצריך חכמה גדולה להנצל מהשקר כיון שהיצר הרע מנסה להכשיל את האדם.

מתי מותר לשקר - חכמים התירו לשקר במקרים מסוימים כגון כדי לעשות שלום, או לומר לשבח לחלה לפני החתן שהיא נאה וחסודה אע"פ שאינו נכון, ולא לומר להבא שהמארח שלו היטיב לו כדי שלא יבואו אליו בני אדם שאינם מוהוגנים, וכן מידת ענוה שאם שואלים אותו אם יודע מסכת יאמר לא, או בענייני צניעות, ובכל אלו אם יכול לענות בצורה שיסתיר האמת אבל לא ישקר, עדיף לעשות כך.

שער האמת

מעלת האמת ושכרה - הנשמה נבראה ממקור עליון טהור וקדוש, שלא שייך שם שקר אלא הכל אמת, ויזהר האדם שלא להכניס את השקר במקום קדושת האמת. והקב"ה הוא אמת, וחותמו אמת, ואם אין אמת בכיכול אין הקב"ה שוכן בשמים ובארץ. ואין מעלה כמעלת האמת. ומי שאינו מדבר אלא אמת יחיה ויארץ ימים וינצל. ולכן ירגיל האדם עצמו ללכת באמת, וילמד תורה כדי לדעת את האמת, כדי שיוכל לעשות המצוות על אמיתותם וכהלכתם, וילמד גם דברי אגדה כדי שיאמץ הלב לדברי אמת, ועשה סימנים לעצמו שלא ישקר, ולעולם יודה על האמת, ולא יבוש לקבל האמת אפי' מקטן שבקטנים, ועתה שהגלות ארוכה יש לישראל להבדל מהבלי העולם ולאחוז בחותמו של הקב"ה שהוא אמת, ולא לשקר לא לישראל ולא לגוי, ולא להסתעות בשום ענין, (ומצינו חכמים שהחזירו לגוי מה שמצאו משלהם), וכשיש אמת למטה אז הקב"ה ישקף בצדק על הארץ, וישמור לנו את הברית והחסד.

תפילה ועבודת ד' באמת - כתיב "קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", קריאה באמת היינו שכל מחשבתו ושקרו יהיה לקב"ה, ושלא יחשוב לקבל שבח מבני אדם, ואז הקב"ה מתקרב לאדם והדרך להשיג מעלה זו היא ההתבודדות בחדרו, ושלא יתחבר עם בני אדם אלא לצורך גדול, ואנו מבקשים "וטהר ליבנו לעבדך באמת", היינו שתהיה העבודה לשם שמים ולא למטרות אחרות.

מעלת דובר אמת בלבבו - מי שהאמת תקועה וקבועה בלבבו, הרי הוא דובר אמת בלבבו, ולכן חסידים הראשונים היו נותנים מקח כפי הסכמת לבבם אפי' אם הקונה היה רוצה לתת יותר, ומי שיש בו מעלה זו, אם קיבל עליו במחשבתו לעשות איזה דבר יכתוב אותו כדי שיעשהו, ואם אינו יכול לקיימו ילך לחכם שיתיר לו, ויזהר שלא יחליט במחשבתו ללום לפני שיוציאו בפיו, ושלא יאמר אלא סוף דעתו ולא ישנה ולא יחסיר, ואדם כזה כל דבריו ומחשבותיו יתיקיימו, ויראה בלילה מראות אמת, וידע העתידות כמו המלאכים.

צדיק שחטא חטא קל הקב"ה מענישו בעוה"ז, מפני שטוב לצדיק אפי' יסורים של איוב כל ימיו, ולקבל שכרו בעוה"ב הנצחי, מאשר לקבל עונשו בעולם הנשמות, או שיחסר לו מעט מהשכר הנצחי. והרשעים מקבלים שכרם בעוה"ז החולף, וחטאם שמור לעולם הארוך.

שער החניפות

ט' חלקי החניפות -

א' המחניף לרשע ומשבחו ואומר לו שלא חטא, ועובר בזה על שלא מוכיחו, ועל שמחזיק ידו, ואינו מקנא לאמת, וגורם לחוטא שלא ישוב ויוסיף עוד לחטוא ויזיק לאחרים, ואם החניף ברבים הרי זה חילול ד', וחייב אדם למסור עצמו לסכנה בעוון זה, ומצינו שישראל נתחייבו כליה על שהחניפו לאגריפס, והיושב על הדין לא יחד מאף אדם.

ב' המשבח רשע על מעשיו שאינם רעים, וגורם שיכבדוהו (ולא את הצדיקים, ועי' כבוד הצדיקים מכירים בני אדם מעלת התורה וילמדו לשם שמים, וכיון שבריאית העולם היא לצורך עבודת ד' יראתו ותורתו, א"כ המכבד הצדיקים מעמיד ומקיים את רצון הקב"ה בבריאה) וכן גורם שימשך אחריו ויעשו כמעשהו, ולכן יש להזהר שלא לספר דבר טוב על רשעים.

ג' המשבח רשע רק בפניו, ורעתו היא שחרשע ומאמין לו ומתגאה ולא ישוב בתשובה, (אבל הצדיק לא מתגאה אם משבחים אותו, ואוהב את המוכיחים המביאים אותו לחיי העוה"ב, ולא את המשבחים), והמכבד בעלי זרוע כדי שיגדלוהו, סופו נפטר בקלון.

ד' המתחבר לרשע ומקברו, והעושה כן נענש על כך, וכנראה הוא בן מינו של הרשע, ואסור להסתכל בדמות אדם רשע, והמסתכל עיניו כהות לעת זקנתו, והנזק בחיבור לרשע הוא שאוהב שונאו של הקב"ה, ולומד ממעשיו, וגורם שגם אחרים יתחברו לו ויאמינו לו וילמדו ממעשיו ויראו דברים שאסור לראות, וגורם לחוטא שלא יחזור בתשובה, והמתחבר לרשע סופו שחרשע ימשול עליו ולא יתחנו לעשות טוב, ולכן לא יתחבר אדם אלא עם ירא שמים.

ה' אדם נאמן המעמיד את קרובו למרשה שאינו ראוי לה, ומכשיל את העם.

ו' מי שבידו למחות ואינו מוחה הרי זה קרוב לחניפות, והוא נתפס בעוונם.

ז' הנמנע מלהוכיח את אנשי מקומו מחשש שלא ישמעו, ולא ניסה להוכיחם אולי ישובו, (ועל זה נענשו צדיקים גמורים שחורבן בית ראשון), אמנם אם בטוח שלא ישמעו לא יוכיחם.

ח' השומע דברי לשון הרע או נבלה או לזלזל בתורה ומצוות ושותק, והיה עליו לגעור בהם כדי שלא יחשבו שהוא כמותם, ולתת גדולה לתורה ומצוות, ולקנא לכבוד הצדיק שררשיעו.

ט' המכבד הרשעים מדרכי שלום, כי לא הותר לכבדם אלא מחמת מורא, אבל אסור לשבחם אז לדבר עליהם טובה בפני בני אדם, ויש רשעים שאסור להם.

רעת החנופה - המחניף לחבירו כדי שיאמין לו ואח"כ מרמה אותו, זו תופעה רעה מאד, ואסרו חכמים לגנוב דעת הבריות, ואפי' דעת עכו"ם, ולא יחניף לקרוביו אם אינם הולכים בדרך טובה, כי הוא נועל בפניהם דרכי התשובה. ופרנס לא יחניף לשום אדם כי עיז' לא יקבלו תוכחתו, ודיין לא יחניף לאחד מבעלי הדין, כי סותם בזה טענות השני, וגבאי לא יחניף לתל למי שאינו ראוי, והמחניף לחבירו וגורם לו להצטרף עימו לחטאו זה גרוע מכל החנפים. והתנופה גורמת לעוות הדינים וקלקול המעשים, ומביאה חרון אף לעולם, ואין תפילת המחניף נשמעת, ואפי' עוברים בשמעי אימון מקללים אותו, והוא נופל בגיהנום, והמחניף לרשע סופו נופל בידו או ביד צאצאיו.

איך ינצל האדם מן החנופה - הצדיק אינו מחניף ואינו מקבל חנופה משום אדם, והרוצה להנצל מן החניפות יזהר להרחיק עצמו מן הכבוד, כי מי שאינו רוצה כבוד אינו צריך להחניף, (והכבוד מקלקל כל עבודת האדם וגורם שלא תהיה לשם שמים), וכן לא יהנה מאחרים, כי הנהנה אינו יכול להוכיח, ואדרבה הוא נמשך אחרי המעשים הרעים.

למצי צריך להחניף - לאשת משום שלום בית, לבעל חובו שלא ילרצנו, לרבו שלימדנו תורה, לתלמידיו וחבריו וכל מי שיכול לקבל ממנו תוכחה, כי יש שנים מקבלים תוכחה אלא בנחת, (ויש שצריך גערה או מלקות, ויש שאפי' הכתוא לא יעילו לו).

השפעה סביביתית - האדם מושפע מרעיו וחבריו ואנשי מדינתו, ולכן יתחבר לצדיקים ויהיה עמהם תמיד, ואם יש רשעים במקומו ילך למקום הצדיקים, ואם אינו יכול ישב יחידי, ואם אינו יכול ילך למדברות ולחוחים, כדי שלא ינהיג עצמו בדרך חטאים.

שער לשון הרע - המוספר בגנותו של חבירו אע"פ שהדבר אמת זהו לשון הרע, והמוספר דבר שאינו אמת זהו מוציא שם רע, ועונשו חמור יותר, ואמרו חז"ל כל המוספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, ושקול עוון זה כנגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, והביאור בזה הוא שבעל הלשון חוטא מספר רב של פעמים, וגם קשה לו לעשות תשובה מחמת שהוא רגיל בכך, וגם החטא קל בעיניו ולכן לא ישוב בתשובה, וגם אם ישוב בתשובה אינו זוכר על מי דיבר כדי לבקש מחילה, ופעמים אין הנוק שגרם ידוע לו, והמדבר בפגם משפחה אין לו מחילה עולמית, והרגיל בלשון הרע פעמים ידבר כלפי מעלה.

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

לראות
מבטאים שבועיים
דף האימייל משב"ב החתומה חסד
0737-289-669

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'אהבת חסד', כסליו חשפ"ד

ניתן לשמוע שיעורים (בגברית ובאידית)
בט"ו 03-6171132
על סיכום שבוע דפים בשבוע ובאימייל תפילות יום חול ושבת
כ"ג, ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בט"ו 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים
בט"ו: 0737-289-669
7692282@gmail.com
ובעמדות 'זריים פלוס' (דעת)

מבחן 88 פרשת וישלח

משנה ברורה

מסיתמן קע"ח סעיף ב' עד סימן קפ"ב סוף סעיף א'

מה אסור לעשות אחרי שנטל את הכוס לברך?
א' רק לאכול.
ב' גם לברך.
ג' רק לברך.

הקראים לאכול פירות אצל בעל הבית, מתי צריכים לברך על כל פרי?
א' כאשר חשבו שלא יביא להם עוד פירות.
ב' בכל אופן אין צריכים לברך על כל פרי.
ג' בכל אופן צריכים לברך על כל פרי.

מתי מסירים את המפה והלחם?
א' לפני ברכת המזון.
ב' אחרי ברכת המזון.
ג' את המפה לפני ברכת המזון ואת הלחם לאחר ברכת המזון.

האם צריך לנקות את השלחן מפרורי הפת לפני ברכת המזון?
א' אם נוסלים ידים על השלחן צריך כדי שלא ימאס מניצוצות הנטיילה.
ב' בכל אופן צריך לכבוד הברכה.
ג' בכל אופן צריך להשאיר את כל הפרורים על השלחן עד אחרי ברכת המזון.

למה נוסלים מים אחרונים?
א' אם נכלי, ואם אין לו כלי יטול למקום שאין חשש שידרכו עליהם.
ב' אם יש לו כלי עם מים יניס ידיו לתוכם.
ג' מה שירצה יעשה.

איך יהיו אצבעותיו בזמן נטילת מים אחרונים?
א' ישפיעם למטה.
ב' יבטיח למעלה.
ג' מה שירצה יעשה.

באלו משקין מותר ליטול ידים?
א' רק במים.
ב' בכל המשקין כולל יו".
ג' אפילו בשמן דבש וחלב, ואם יש לו מים יטול במים.

אהבת חסד ח"ג פ"ג ב' וכשמבקש רחמים"

עד פרק ד' וכל מה שכתבנו"

איך תבאר הח"ח מדוע מתפללים על החולה שיתרפא "בחור שאר חולי ישראל"?
א' כיון שאין ראוי להתענג משאר חולי ישראל.
ב' שמתוך כך תפילות נשמעת יותר.
ג' לאפוקי חולים שהם נכרים שראוי שימתו בעונם.

מדוע מבקשים השיבנו אבינו לחורטן ואח"כ והחזירנו בתשובה שלימה לפניך?
א' כיון שיעיקר הברכה זו היא תפילה על לימוד התורה.
ב' כיון שלימוד התורה מביא את האדם לתשובה ומעשים טובים.
ג' כיון שתנודת תורה כנגד כולם.

מבחן 87 פרשת ויצא

משנה ברורה

מסיתמן קע"ח סעיף ב' עד סימן קע"ט סוף סעיף א'

למי מה מועיל הניח מקצת חברים, שלא יהיה דין שינוי מקום?
א' רק באכילת פת.
ב' גם באכילת פירות. אבל בשתייה לא.
ג' גם בשתייה.

מתי דעת הרמ"א לענין שינוי מקום באכילת פת?
א' אם שניה מקומו צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה.
ב' לכתחילה לא ישנה מקומו, ואם שניה מקומו אין צריך לברך.
ג' אף לכתחילה יכול לשנות מקומו.

המברך בוג, מתי אינו צריך לחזור ולברך כשעובר לג' אחר?
א' אם היה בדעתו על הכל.
ב' בראוה מקומו הראשון.
ג' בכל אופן צריך לחזור ולברך.

באיזה אופן לא מועיל מה שהיה דעתו לאכול בדרך?
א' באכילת פירות כשהתחיל לאכול בבית.
ב' כשהתחיל לאכול בדרך ואינו רואה מקומו הראשון.
ג' כשהתחיל לאכול באמצע הליכתו.

הולך לבית הכנסת להתפלל באמצע הסעודה (לדעת הרמ"א שמתיר) האם כשחוזר צריך ליטול ידיו?
א' לא.
ב' יטול בלא ברכה.
ג' יטול בברכה.

מי שגרדם באמצע סעודתו שיעתו נערא, האם צריך ליטול ידיו ולברך המוציא?
א' יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים והמוציא.
ב' יטול ידיו בברכה אבל לא יברך המוציא.
ג' יטול ידיו בברכה ויברך גם המוציא.

לענין מה נחלקו רבינו יונה והרא"ש אם הב' לו ונברך הוי הסח הדעת?
א' לענין אם מותר לשתות בלא ברכה.
ב' לענין אם מותר לאכול בלא ברכה.
ג' לענין אם מותר לשתות כשרוצה לאכול.

אהבת חסד חלק ג' פרק ב' אחר כך ביקש אברהם אבינו" עד פרק ג' וכשמבקש רחמים"

על מה כתב הח"ח שכמעט מאבד שכרו עבור זה?
א' על המכניס אורחים ומספר להם תלואותיו והם חושבים שיה בגללים.
ב' על המכניס אורחים ולא מניה אותם אחר כך.
ג' על מי שאינו מכבד את האורח לפי ממונו.

האם יש מצות ביקור חולים בבן גילו שנוטל אחד משישים בחוליו?
א' כן.
ב' לא, כיון שהוא מפסיד מזה וחיי קודמים.
ג' ודאי לא יחפש ולא יפסיד בגלל המצוה.

תמצית
סיכומי גנרלי, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

לדעת
מכתמים שמועילים
בדף המומחש מעורב, חתום ומוסר
0737-289-669

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'אהבת חסד', כסליו חשפ"ד

מבחן 90 פרשת מטע

משנה ברורה
מתחילת סימן קפ"ד עד סימן קפ"ז סוף סעיף ב'

האם מותר לברך במקום אחר באותו חדר שאכל?
א' לא.
ב' מותר, ובכך שרואה מקומו הראשון.
ג' אפילו אם אינו רואה מקומו הראשון מותר.

מי שאכל פת והלך בשוגג למקום אחר, האם יכול לברך שם (להלכה)?
א' מותר לכתחילה.
ב' אסור.
ג' נכון שיחזור למקומו ויברך, ובשעת הדחק יכול לברך במקום השני.

מי שאכל ושבע ומסתפק אם בירך או לא, האם יברך מספק?
א' לא.
ב' רק ג' ברכות.
ג' יברך גם ברכה רביעית.

מה יעשה מי שאכל פת ופרפראות, וכבר עבר שיעור עיכול מהפת שאכל בתחילה?
א' אינו יכול לברך ברכת המזון.
ב' יכול לברך ברכת המזון.
ג' אם לאחר אכילת הפת הסתיח דעתו מלאכול לא יברך, ובסעודה ארוכה יברך.

האם אפשר לברך ברכת המזון בכל לשון?
א' או לברך ברכה אלא בלשון הקודש.
ב' בכל לשון יוצא ידי חובה, ועדיף לברך בלשון הקודש.
ג' אין ענין לברך דווקא בלשון הקודש.

באיזה אופן יספור לא יכול לברך ברכת המזון?
א' בשיכור כלום, וי"א שגם כשאינו יכול לדבר לפני המלך.
ב' כל שאינו יכול לדבר לפני המלך לא יברך.
ג' גם כשיכול לדבר לפני המלך אינו יכול לברך עד שיפוג יינו מעליו.

האם בן קטן יכול להוציא את אביו בברכת המזון?
א' לא.
ב' כן.
ג' אם אביו לא אכל כדי שביעה יכול, ואם גם הבן לא אכל כדי שביעה יש להתמיר.

אהבת חסד
ח"ג מתחילת פרק ה' עד פרק ח' "אם הוא רואה בחבירו"

האם עדיף לתת צדקה לעניים או להשיא בתולדות עניות?
א' עדיף לתת צדקה לעניים.
ב' עדיף להשיא בתולדות עניות.
ג' שניהם שקולים.

מה הכונה אשרי משכיל אל דל?
א' שאדם בעל שכל מבין כמה כדאי נסמך נמי שהוא דל.
ב' שהרבה פעמים האדם נראה עשיר, וצריך להתבונן אם הוא עשיר או דל.
ג' שצריך להתבונן כיצד לעזור לדל בצורה הטובה ביותר.

מבחן 89 פרשת וישב

משנה ברורה
מסימן קפ"ב סעיף ב' עד סוף סימן קפ"ד

באיזה אופן אפיו היין שבכוס נפגם לענין ברכת המזון והבדלה?
א' דווקא כשפגם ממנו כפיו, ואפילו חשהו.
ב' גם כשפגם ממנו באצבעו.
ג' גם כשפגם ממנו כלכלי אחר.

באיזה אופן אין היין נחשב פגום?
א' כששותים ממנו גם אחרי שהוא שותה.
ב' צריך לשפוך לכוס אחרת לפני שהוא שותה.
ג' כשנותן לתוך כוס פגומה של המסובים גם אחרי שהוא שותה.

כיצד ניתן לתקן יין פגום?
א' דווקא ע"י שפיכת יין שאינו פגום.
ב' גם ע"י שפיכת מים מן שאר משקים שאינם פגומים, דווקא בין חזק שאינו מתקלקל ע"י המזיגה.
ג' דווקא ע"י מים או יין אבל לא בשאר משקים.

אם אין לו אלא כוס פגום, מה יעשה?
א' יברך על כוס פגום.
ב' יברך ללא כוס.
ג' מה שירצה יעשה.

למי צריך לתת לשותות מכוס של ברכה?
א' רק לאשתו, אם אכלה עמהם.
ב' יתן לאשתו אפילו לא אכלה עמהם, וכן יתן לאורחים או כבעל הבית.
ג' א"צ לתת לאורחים, רק לאשתו, וכן אורח יתן לבעל הבית.

האם להלכה נכון לברך ברכת המזון בלחש יחד עם המזון?
א' כן, ולכל הפחות ברכת ראשונה.
ב' כל ברכת המזון יברך בלחש עם התברך, וזה לעיכובא.
ג' יכול לברך בפני עצמו ללא לחש.

כיצד יש לברך ברכת המזון?
א' דווקא כשהוא יושב, ואם בירך כשהוא מהלך לא יצא.
ב' יברך כשהוא יושב באימה, ואם בירך מהלך יצא בדיעבד.
ג' התברך יברך מושב, ואילו שיוצאים בברכתו אינם צריכים לשבת.

אהבת חסד
ח"ג פ"ד "וכל זה שכתבנו" עד סוף פרק ה'

באיזה אופן אסור לעשות מלאכה כשיש מת בעיר?
א' אם אין תבואה קדישא בעיר.
ב' אם אין לו קרובים.
ג' בכל אופן אסור.

מה עושה של המתעצל בהספדו של חכם?
א' אינו מאריך ימים.
ב' ראוי לקבורו בחייו.
ג' שתי התשובות נכונות.

נתן לעשות את המבחנים
כס"ג: 0737-289-669
7692282@gmail.com

נתן לשמוע שיעורים (בגברית ובאידיש)
על סיכום שבוע דפוס ובוארי תפילות יום חול ושבת
כ"ג, נתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
כס"ג: 0737-289-669
7692282@gmail.com